

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Tulevaisuuden koti ja kulttuuri-identiteetti

Suomessa asuvien turvapaikanhakijanuorten
kotoutuminen ja tulevaisuudenodotukset

Heidi Lundberg

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 5 / 2017

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Heidi Lundberg	Sivumäärä 45
Työn nimi Tulevaisuuden koti ja kulttuuri-identiteetti – Suomessa asuvien turvapaikanhakijanuorten kotoutuminen ja tulevaisuudenodotukset	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tarja Nyman	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen Kansanopistoyhdistys ry, Heidi Luukkainen	
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö on tutkimus nuorista maahanmuuttajista, jotka ovat saapuivat Suomeen vuonna 2015 alaikäisinä turvapaikanhakijoina ja ovat lähiaikoina saaneet oleskeluluvan Suomesta. Tutkimuskysymyksenä oli heidän kotoutumisensa, kulttuuri-identiteettinsä sekä tulevaisuudenodotuksensa.</p> <p>Tavoite työssä oli nuorten henkilökohtaisten kokemusten näkyväksi tekemistä, mutta sitä on tarkasteltu myös laajemmasta yhteiskunnallisesta ja humanista näkökulmasta. Työssä tutkitaan myös nuorten kotoutumisen onnistumista heidän osallistuttuaan Nutukka – nuoret turvapaikanhakijat kansanopistoissa -ohjelmaan, jossa nuorille tarjottiin kansanopistojen mukainen kotoutumisen malli.</p> <p>Opinnäytetyön tilaaja oli Suomen Kansanopistoyhdistys ry. (Finlands Folkhögskolförening ry.), joka hallinnoi Nutukka-ohjelmaa. Tilaajan toiveesta tutkittavien nuorten, haastateltavien asiantuntijoiden sekä kansanopiston sijainti on pidetty asianomaisten yksityisyyden takaamiseksi salassa.</p> <p>Opinnäytetyön laadullinen aineisto kerättiin haastatteleamalla kahta asiantuntijaa sekä seitsemää maahanmuuttajanuorta. Lisäksi nuorille järjestettiin toiminnallinen kuvataidepaja, jossa käsiteltiin kulttuuri-identiteettiä luovan menetelmän keinoin. Yhtenä aineistonkeruun menetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Tietopohjana työssä kulkee kotoutumisen ja maahanmuuttajanuorten kulttuuri-identiteetin kehityksen teemat sekä nuorten maahanmuuttajien tulevaisuudennäkymät Suomessa.</p> <p>Työn tulokset osoittavat, että Nutukka-ohjelmaan osallistuneiden nuorten kotoutuminen oli onnistunut. Tulokset tuottavat tilaajalle hyödyllistä lisäarvoa Nutukka-ohjelman loppuarvioinnille. Nuoret olivat oppineet ohjelmaan osallistuttuaan suomen kieltä ja arjen taitoja sujuvasti. He kokivat, että heidän oli turvallista asua Suomessa ja heillä oli myös myönteisiä tulevaisuusorientuneita ajatuksia jatkokouluttautumisesta ja työelämään siirtymisestä. Tuloksissa näkyy myös yhteisöllisyyden onnistunut kokeminen kansanopistojen toiminta-ajatuksen mukaisesti. Toiminnallinen kuvataidepaja tuotti tuloksia, kun nuoret käsitelivät abstrakteja käsitteitä, kuten kulttuuri-identiteettiä, joita voi olla haastavaa käsitellä vieraalla kielellä.</p> <p>Kotouttamisen toimenpiteitä voitaisiin kehittää lisäämällä vapaaehtoisuuden koordinoitua monikulttuurisessa työssä ja tuottamalla enemmän tietoa turvapaikanhakijanuorten tilanteesta yleisesti. Positiivista asenteisiin vaikuttamista olisi mahdollista kehittää lisäämällä toiminnallisten ja luovien menetelmien käyttöä sosiaalityössä.</p> <p>Nuorten turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien kotoutumiseen tähtäävät toimenpiteet ovat erityisen tärkeitä, kun otamme huomioon heidän nuoren ikänsä ja haavoittuvaisen asemansa. Pakolaisia on maailmassa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Maahanmuuttajanuorten kotoutumisen tukeminen on merkittävää myös kansallisella tasolla, jossa kohtaavat hädänalaisten autettavien ja turvallisessa maassa elävien auttajien sosiaaliset, taloudelliset ja inhimilliset tarpeet.</p>	
Asiasanat nuoret turvapaikanhakijat, kulttuuri-identiteetti, kotoutuminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Heidi Lundberg	Number of Pages 45
Title Home Of The Future and Cultural Identity – Integration and future expectations of the young asylum seekers living in Finland	
Supervisor(s) Tarja Nyman	
Subscriber and/or Mentor Suomen Kansanopistoyhdistys ry, Heidi Luukkainen	
Abstract <p>This thesis is a study of young immigrants, who arrived to Finland in 2015 seeking for asylum and have recently received a residence permit. The research is about their integration, cultural identity and expectations about their future.</p> <p>The purpose of this thesis is to make the personal experiences of the young immigrants visible, but at the same time it takes a social and humane perspective to address the topic.</p> <p>The thesis also studies how successful the integration process has been, when the young immigrants participated in "Nutukka – Young Asylum Seekers in Folk High School" program. In the program young people were offered a model of integration, which was a part of folk high school's integration practice.</p> <p>The subscriber of this thesis was Suomen Kansanopistoyhdistys ry., which supervised the Nutukka-program. In order to protect the privacy of the interviewed experts, young immigrants and the location of the folk high school the names and the places have been kept hidden. This was a wish given by the subscriber.</p> <p>The collected qualitative data of this thesis is based on the interviews of two experts and seven young immigrants. In addition, a visual arts workshop that discussed about the concept of cultural identity by using creative methods was arranged. Another development method used in the thesis was participatory observation. The theoretical ground of the thesis consists of the themes of integration, young immigrants' cultural identity, its development and young immigrants' expectations of their future in Finland.</p> <p>The results of this project show that the integration of young people in the Nutukka-program has been successful. The results also provide added value to the final evaluation of the Nutukka-program. After participating to Nutukka-program the young immigrants have learned Finnish language and everyday customs proficiently. The young refugees felt safe to live in Finland and they had positive future oriented thoughts of proceeding postgraduate studies and getting into working life. The results also show young immigrants' sense of community in effect according to the subscriber's plan. When handling abstract topics, like cultural identity, the creative workshop brought forth results, which in other case could be challenging to address other than their own language.</p> <p>Increasing voluntary coordination in multicultural working field could improve and develop the integration procedures. Producing more information about the general situation of young immigrants is also a factor when supporting integration. Creative methods in social work area could help the work when influencing attitudes in a positive way.</p> <p>Actions in supporting young asylum seekers and immigrants to integrate are important, particularly when considering the young people and their vulnerable age and living situation. There are more refugees in the world than ever before in our history. Supporting integration is also notable in national context where social, economical and humane perspective meet.</p>	
Keywords young asylum seekers, cultural identity, integration	

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
1 LÄHTÖKOHDAT	7
1.2 Suomen Kansanopistoyhdistys ry	7
1.3 Nutukka-ohjelma	7
1.4 Tilaaajan tarpeet ja kohderyhmä	9
1.5 Nutukka-nuoret	10
2 KOTOUTUMISEN KÄSITTEET	10
2.1 Kotoutuminen	11
2.2 Pakolaistilanne	12
2.3 Alaikäiset turvapaikanhakijat erityisen tuen tarpeessa	13
2.4 Oleskelulupatyypit	14
3 KULTTUURI-IDENTITEETTI	15
3.1 Kuka minä olen?	16
4 TUTKIMUSTYÖN MENETELMÄT	17
4.1 Tapaustutkimus	18
4.2 Haastattelu	19
4.3 Havainnointi	22
4.4 Yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa	23
5 AINEISTON ANALYYSI	24
6 TULOKSET	26
6.1 Maahanmuuton psyykkinen prosessi	26
6.2 Tuloksissa esiintyviä teemoja	29
7 TULEVAISUUS	37
7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	37
7.2 Haasteita ja ennakko-odotuksia	38
7.3 Kehittämisaatuksia	39
7.4 Opinnäytetyöni hyödyntäminen ja onnistuminen	40
8 YHTEENVETO	41
LÄHTEET	43

JOHDANTO

Opinnäytetyöni tilaajana toimi Suomen Kansanopistoyhdistys ry - Finlands Folkhögskolförening ry. Tutkin opinnäytetyössäni vuonna 2015 nuorina turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden ja lähiaikoina oleskeluluvan saaneiden nuorten henkilökohtaisia tulevaisuudenodotuksia ja haasteita humanissa, sosiaalipsykologisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa. Nuoret ovat osallistuneet Kansanopistoyhdistys ry:n hallinnoimaan ”Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistoissa” -hankkeeseen, lyhennettyinä Nutukka-ohjelmaan, jossa heille on tarjottu varhaisen kotoutumisen mallin mukainen tuki. Nutukka-ohjelmaan kuului tuettu asuminen kansanopistossa, koulutus ja arjen taitojen opetus.

Työni tarkoituksena on nostaa esille ajankohtaisia teemoja varhaisen kotoutumisen merkityksestä, oleskelulupien käsittelyprosessin vaikutuksista nuorten turvapaikanhakijoiden kotoutumiseen ja tuoda näkyväksi Nutukka-ohjelmaan osallistuneiden nuorten kokemuksia kulttuuri-identiteetistään ja sen muodostumisesta Suomessa. Tavoitteena on tuottaa tietoa tilaajalle kotoutumisesta sekä siihen vaikuttavista tekijöistä, joita tässä työssä on tarkasteltu Nutukka-ohjelmaan osallistuneiden nuorten näkökulmasta.

Työni on tutkimuksellinen opinnäytetyö, jossa olen mukailnut ja soveltanut tapaustutkimukselle ominaista lähestymistapaa. Laadullisen aineiston olen kerännyt haastatteleamalla seitsemää oleskeluluvan saanutta nuorta ja kahta asiantuntijaa sekä järjestämällä nuorille lopuksi kulttuuri-identiteettiä käsittelevän toiminnallisen työpajan. Käytin myös osallistuvaa havainnointipäiväkirjaa, jonka avulla sain kerättyä aineistoa laajasti, kun asuin aineistonkeruajan kansanopiston tiloissa ja seurasin nuorten opintoja havainnoijan roolissa. Havainnointipäiväkirja oli arvokas lisä analysoidessani aineistoa kokonaisuutena ja se toi lopulliseen arviointityöhöni työkalun, joka osoittautui tärkeäksi uusien oivallusten ja merkitysten kannalta. Lisäksi olen perehtynyt turvapaikanhakijoita käsitteleviin artikkeleihin ja haastatteluihin saadakseni työlleni objektiivista viiteaineistoa.

Tilaaajan pyynnöstä kaikkien haastateltavien nimet sekä kyseisen kansanopiston sijainti on pidetty salassa asianomaisten yksityisyyden takaamiseksi. Kansanopistoyhdistys ry:llä ilmeni Nutukka-ohjelman päätyttyä tarve saada syventävää tietoa ohjelmaan osallistuneiden nuorten näkökulmasta. Nutukka-ohjelmasta on jo tehty laajamittainen kysely Nutukka-ohjelman lopputtua keväällä 2016. Kysely tehtiin sekä ohjelmaan osallistuneille nuorille että heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille. Tavoitteeni on tuoda opinnäytetyölläni kyselylle lisäarvoa, kun tarkastelen nuoria yksilötasolla ja tapauskohtaisesti. Ennen maahanmuuttajanuorien tapaamista Kansanopisto ry:n edustajien kanssa käymässäni keskustelussa tilaaja toivoi, että työni painottuisi tulevaisuuden näkökulmaan. Tämä viitekehys kulkee vaikuttajana koko opinnäytetyöni ajan.

Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa paetessaan kotimaastaan, ovathan he alttiina sodan vaaroille, ihmiskaupalle, hyväksikäytölle ja muulle rikollisuudelle. Heidän kotouttamiseensa käytettävät resurssit tulisi siten suunnata varhaisessa vaiheessa järkevästi ja tarkoituksenmukaisesti. Tarve on edelleen ajankohtainen maahanmuuttajien humanin ja tasavertaisen kohtelun näkökulmasta. Myös heidän inhimilliset perustarpeensa poikkeuksellisessa tilanteessa puoltavat yksilöllistä kohtelua. Nuorten äänen kuuluville tuominen mahdollisimman totuudenmukaisesti on keskeinen tavoitteeni – näin uskon myös Nutukka-ohjelman yhteiskunnallisen merkittävyyden tulevan huomioiduksi.

Tietopohjana opinnäytetyössäni on kotoutuminen, turvapaikanhakijat, kulttuuri-identiteetti sekä luovien menetelmien teoria identiteetin tutkimuksessa. Yhdistän havaintojani haastatteluista, havainnointipäiväkirjasta sekä toiminnallisesta menetelmästä kokoamiini tuloksiin sekä olemassa olevaan tietoperustaan.

Työn tulokset ovat hyödynnettävissä myös laajemmin alan toimikentällä esimerkiksi kotoutumisen toimenpiteitä suunniteltaessa.

1 LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kerron tarkemmin opinnäytetyöni tilaajasta Suomen Kansanopistoyhdistys ry:stä, Nutukka-ohjelmasta sekä tilaajan ja tutkimuksen tarpeesta lähtökohtaisesti.

1.2 Suomen Kansanopistoyhdistys ry

Kansanopistot ovat vapaan sivistystyön oppilaitoksia, jonne voi pyrkiä peruskoulun, lukion, ammattikoulun tai vastaavan koulutuksen jälkeen. Kansanopistoissa opetus on useimmiten yleissivistävää, kuten esimerkiksi kieliä tai taideaineita. Asuntola-asuminen ja pienet opetusryhmät tekevät opiskelusta yhteisöllistä. (Suomen kansanopistoyhdistys 2017a.)

”Vapaan sivistystyön tarkoituksena on elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta tukea yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä ja kykyä toimia yhteisössä sekä edistää kansanvaltaisuuden, tasa-arvon ja monipuolisuuden toteutumista suomalaisessa yhteiskunnassa.” (Opetushallitus 2017.)

Suomen Kansanopistoyhdistys ry:n tarkoituksena on kansanopistojen toiminnan edistäminen sekä edunvalvonta- ja yhteistyöjärjestönä toimiminen. Yhdistys koordinoi tarkoituksensa toteuttamiseksi esimerkiksi kansanopistojen välistä yhteistyötä ja harjoittaa erilaisia koulutus-, tiedotus-, julkaisu- ja tutkimus- sekä kansainvälistä toimintaa. Lisäksi yhdistys on voittoa tavoittelematon ja se pyrkii välittämään ja tuottamaan opistotyössä tarvittavaa opetusaineistoa ja muuta materiaalia. (Kansanopistoyhdistys 2017b.)

Suomen Kansanopistoyhdistys hallinnoi Nutukka-, Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistoissa -ohjelmaa, johon opinnäytetyöni tutkittava kohderyhmä on osallistunut.

1.3 Nutukka-ohjelma

Nutukka-, Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistoissa -ohjelma on kansanopistojen turvapaikkaprosessin ajalle järjestämää koulutusta ja tuettua asumista 16–17-vuotiaille, ilman huoltajaa Suomeen tulleille turvapaikanhakijoille (Suomen kansanopistoyhdistys 2016, 4). Turvapaikanhakija on ulkomaalainen, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta – tässä tapauksessa Suomesta (Sisäministeriö 2017).

Nutukka-ohjelmaan osallistui lähes 600 nuorta 20:ssä kansanopistossa vuosina 2015 – 2016. Nutukka-ohjelma on valtakunnallinen, sisäministeriön ja Suomen Kansanopistoyhdistys ry:n yhteistyössä kehittämä ohjelma. Varsinaista Nutukka-toimintaa rahoittaa sisäministeriö turvapaikanhakijoiden vastaanottoprosessiin varatuista määrärahoista. Palvelun tilaajana toimi Maahanmuuttovirasto ja palvelun tuottajia ovat kansanopistot. (Suomen kansanopistoyhdistys 2016, 4–5.)

Vuonna 2015 Suomeen saapui yli kolme tuhatta alaikäistä turvapaikanhakijaa ilman huoltajaa, mikä oli noin yhdeksän prosenttia kaikista maahan tulleista turvapaikanhakijoista. Turvapaikkahakemusten käsittely kestää useita kuukausia, ruuhkatilanteessa jopa yli vuoden. Nutukka-ohjelmassa asuminen nuorille järjestettiin alaikäisyksiköiden sijaan kansanopistoissa, joissa nuoret pääsivät koulutukseen jo odottaessaan päätöstä turvapaikkahakemukseensa. Koulutuksen ja tuetun asumisen piiriin pääseminen maahantulon jälkeen nopeuttaa nuorten kotoutumista ja koulutuspolkua kohti työelämää mahdollisen myönteisen oleskelulupapäätöksen saamisen jälkeen. (Suomen kansanopistoyhdistys 2016, 6.)

Nutukka-ohjelmaan sisältyi koulutus, jossa käytettiin kansanopistojen yhteistä Nutukka-opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelma pohjautuu valtakunnallisiin maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen ja luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Oppiminen sidottiin aitoihin arkielämän tilanteisiin ja ilmiöihin. Kansanopistopedagogiikka painottaa samanarvoisuutta ja dialogia, jonka taustana on osallistujien elämäkokemus. (mt., 4.)

Nutukka-ohjelmaan kuului myös tuettu asuminen, joka perustuu lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011). Nutukka-ohjelman aikana nuoret asuivat ja saivat huolenpidon turvallisessa, kodinomaisessa ympäristössä, jossa heillä oli tukenaan ohjaajia. Kansanopiston toiminta-ajatuksen mukaisesti koko yhteisö kasvat-

taa: ohjaajien ja opettajien lisäksi muu henkilöstö ja muut opiskelijat ovat läsnä nuorten arjessa. (Suomen kansanopistoyhdistys 2016, 4.)

1.4 Tilaajan tarpeet ja kohderyhmä

Vuoden 2015 kesällä Maahanmuuttovirastosta otettiin yhteyttä Suomen Kansanopistoyhdistykseen nuorten, ilman huoltajaa saapuneiden turvapaikanhakijoiden määrän kasvettua voimakkaasti pakolaiskriisin myötä. Turvapaikanhakijat majoitettiin vastaanottokeskuksista turvakotien ja muiden hätäasumusten lisäksi kansanopistoihin. Suomen Kansanopistoyhdistys ry oli halukas yhteistyössä Maahanmuuttoviraston kanssa tukemaan kansanopistoja nuorten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden sijoittamisessa opistoihin. Suomeen tuli vuonna 2015 turvapaikanhakijoita huomattavasti enemmän kuin virkamiehet ja poliitikot olivat osanneet laskea. Tilanne toi haasteita joihinkin kansanopistoihin ja tarpeet nopealle reagoinnille muutoksiin olivat erityisen vaativat: nuoret tulivat hyvin nopeasti tuloilmoitusten jälkeen. Tilanne oli pakolaiskriisin ja Nutukka-ohjelman aikana ajoittain haastava sekä maahan tulleille että kansanopiston henkilökunnalle.

Kun keskustelin Suomen Kansanopistoyhdistys ry:n henkilöstön kanssa opinnäytetyöstäni ja sen tarpeesta, korostui tarve selvittää Nutukka-ohjelmaan osallistuneiden turvapaikanhakijanuorten tulevaisuuden odotuksia. Tilaaja oli myös kiinnostunut siitä, onko Nutukka-ohjelmalla ollut vaikutusta nuorten tulevaisuuden odotuksiin ja kotoutumiseen. Tämä on osaltaan määrittänyt käsittelytapani ja näkökulmaani. Opinnäytetyön tutkittava kohderyhmä ja tutkimuskysymys on rajattu alaikäisiin, yksin maahan tulleisiin turvapaikanhakijoihin. Mainittakoon myös, että nuoret eivät enää olleet opinnäytetyön haastatteluvaiheessa turvapaikanhakijoita, sillä he olivat jo saaneet määräaikaiset oleskeluluvat eli turvapaikan. Selkeyden vuoksi viitataan tutkittaviin nuoriin jatkossa Nutukka-nuorina, jotta kohderyhmään viitatessani käy selväksi, keitä tarkoitan.

1.5 Nutukka-nuoret

Haastatteluuni osallistuneet seitsemän nuorta ovat tulleet suurin piirtein samaan aikaan Suomeen hakemaan turvapaikkaa vuonna 2015. Heistä kaksi on kotoisin Afganistanista ja viisi Somaliasta. Nuoret olivat Suomeen tullessaan alaikäisiä, kaikki 16 – 17 -vuotiaita poikia ja he saapuivat maahan ilman vanhempiaan tai muita omaisiaan. Nuorille on myönnetty yhden tai neljän vuoden määräaikaiset oleskeluluvat A-statuksella eli jatkuvat oleskeluluvat. Aikaisemmin vuoden kestävien oleskelulupien jatkolupien saaminen on ollut lähes itsestään selvää. Tällä hetkellä asiasta ei ole varmuutta, koska oleskeluluvan saantia on huomattavasti kiristetty, mutta tekemäni asiantuntijahaastattelun mukaan nuoret tulevat todennäköisesti saamaan jatkoluvat. Tulen avaamaan oleskelulupatyyppien virallisia merkityksiä seuraavassa pääluvussa.

Nuorten taustat ovat vaihtelevia ja he tulevat erilaisista sosioekonomisista ja kulttuurisista taustoista. Kaikki olivat käyneet läpi haastavia olosuhteita, yhdellä oli tiedettävästi vankeudessa koettua kidutusta. Kaksi heistä ei ole käytännössä käynyt koulua kotimaassaan laisinkaan, yksi kertoi käyneensä koulua, mutta hänellä on selvästi ongelmia oppimisessa johtuen ilmeisesti häntä matkalla Suomeen kohdanneesta onnettomuudesta. Yksi on käynyt kuusi vuotta peruskoulua, toinen seitsemän vuotta peruskoulua ja kolmas noin kaksi vuotta lukiota. Kirjoitushetkellä suurin osa nuorista asuu kansanopiston tiloissa, kaksi lähellä opistoa omissa asunnoissaan. Nuoret käyvät saman kansanopiston tiloissa koulua, mutta ovat osittain eri ryhmissä vaihtelevan koulutustasonsa vuoksi.

2 KOTOUTUMISEN KÄSITTEET

Tässä luvussa avaan oleellisia käsitteitä liittyen työssäni esiintyviin kotoutumisen aihepiireihin. Käsitteet ovat merkittäviä maahanmuuttajien kotoutumisen teorian kannalta sekä selventävät virallista termistöä.

2.1 Kotoutuminen

Kotoutuminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttaja sopeutuu uuteen maahan ja löytää oman paikkansa yhteiskunnassa. Kotoutuminen on monivaiheinen prosessi joka voi kestää maahanmuuttajalla koko loppuelämän ajan. (Maahanmuutto 2017.)

”Kotouttaminen tarkoittaa sellaisia viranomaistoimenpiteitä, joilla yksilön kotoutumista edistetään hyvinvoinnin, terveyden, koulutuksen ja työllisyyden lisäämisen keinoin.” (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017a.)

Viranomais- ja lakipuheessa kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan täysipainoista osallistumista yhteiskuntaan sillä tavalla, että hän voi halutessaan säilyttää alkuperäisen kulttuurisen ja kielellisen identiteettinsä osana suomalaisuuttaan. Tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, kuten perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, palveluista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Tavoitteena on samalla myös tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Laissa kotoutumisen edistämistä on eritelty vielä tarkemmin kotouttamisen toimenpiteet ja muut lainsäädännölliset kohdat. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386, Martikainen 2011.)

Onnistunut kotoutuminen on kiinni monista tekijöistä. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos korostaa osallisuutta ja osallisena olemista hyvän kotoutumisen piirteisiin ja kuvaa osallisuutta ja kotoutumisen tavoitteita: osallisuus ja osallisena oleminen tarkoittavat jokaisen oikeutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen, jolla on uudessa kotimaassa tarvittavia tietoja ja taitoja”. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017a.)

”Kotoutumisen edistäminen on horisontaalinen politiikan alue, joka koskee useita sektoreita, keskeisimmin varhaiskasvatus-, koulutus-, kulttuuri-, liikunta- nuoriso-, asumis-, työ- sekä sosiaali- ja terveystalitiikkaa.” (Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019, 6)

Kotoutumisen edistäminen ja tukeminen tässä opinnäytetyössä keskittyy seitsemän Nutukka-nuoren kotoutumisen onnistumisen arviointiin Nutukka-ohjelman aikana ja

sen jälkeen, ohjelmassa tehtyihin toimenpiteisiin kuten tuettuun asumiseen ja koulutukseen ja kotoutumisen vaikuttavuuteen kulttuuri-identiteetin kehityksessä sekä tulevaisuuden odotuksissa.

Alaikäiselle ilman huoltajaa saapuneelle ja oleskeluluvan saaneelle nuorelle laaditaan aina kotoutumissuunnitelma, kuten myöskin yläasteikäisenä tai vanhempana Suomeen muuttaneelle vähäisen koulutaustan omaavalla nuorelle laaditaan pääsääntöisesti yksilöllinen kotoutumissuunnitelma kotoutumisen edistämisen turvaamiseksi. Edistävinä toimenpiteinä suunnitelmassa voi olla tarvittavaa perusopetusta sekä ammatillista ja muuta koulutusta edistäviä tukitoimenpiteitä sekä osallistumista nuorten työpajatoimintaan, kirjastopalveluihin, erilaisiin harrastuksiin ja muuhun vapaa-ajan toimintaan. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2017b.) Nutukka-ohjelma tarjosi perusopetuksen ja muun koulutuksen lisäksi yksilöllisesti nuorten tarpeisiin vastaavaa toimintaa – esimerkiksi jalkapalloa, joka ilmeni ensisijaisesti suosituimpana vapaa-ajan harrastuksena.

2.2 Pakolaistilanne

Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka jostakin valtiosta (Sisäministeriö, 2017).

Maahanmuuttovirasto määrittelee, onko turvapaikanhakija pakolainen, kun hänen hakemuksestaan tehdään päätös. Pakolaisaseman saavat ne, joille annetaan turvapaikka tai jotka otetaan Suomeen pakolaiskiintiön puitteissa. Ennen 16.5.2016 Suomi on voinut myöntää turvapaikanhakijalle humanitaarista suojelua, jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täytyneet. Toukokuussa 2016 edellä mainittu kansainvälisen suojelun tyyppi poistui ulkomaalaislain muutoksen myötä. (Maahanmuuttovirasto 2017a.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Vain pienelle osalle turvapaikanhakijoista myönnetään YK:n pakolaissopimuksen mukainen pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon. Sen sijaan turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan suojeluntarpeen perusteella, esimerkiksi epäinhimillisen kohtelun uhkan takia kotimaassa. (Pakolaisneuvonta ry 2014.)

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu oli seurausta vallitsevasta pakolaiskriisistä, joka on suurin sitten toisen maailmansodan. (Sisäministeriö 2017). Sodista ja muista kriisitilanteista johtunut pakolaisuus on ennen vuotta 2015 heijastunut Suomeen vähemmän kuin esimerkiksi muihin Pohjoismaihin, Saksaan, Alankomaihin ja moneen muuhun EU-maahan. Loppukesästä 2015 tilanne muuttui, johtuen muun muassa Syyrian, Afganistanin ja Irakin sisäistä konflikteista ja Suomesta tuli tunnetumpi kohdema turvapaikanhakijoille. Suomeen saapui vuonna 2015 noin kymmenkertainen määrä turvapaikanhakijoita verrattuna aiempiin vuosiin. (Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019,10.)

2.3 Alaikäiset turvapaikanhakijat erityisen tuen tarpeessa

Vuonna 2015 Suomesta haki turvapaikkaa yhteensä kolme tuhatta yksin tullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa (Maahanmuuttovirasto 2017a). Björklundin (2015) sekä Kuusisto-Arposen (2016) mukaan useimmat Suomeen yksin tulleet turvapaikanhakijat ovat iältään 15–17-vuotiaita. Helander (2002) esittää, että yksin tulleet pojat ovat enemmistönä kaikissa maissa. Syynä poikien enemmistölle on heidän tyttöjä suurempi riskinsä joutua vaaraan kotimaassaan. Taustalla on myös kulttuurillinen vaikutus, sillä joissakin kulttuureissa pojat ovat arvostetumpia kuin tytöt, minkä vuoksi poikia lähetetään turvaan tyttöjä useammin. (Kaukiainen 2016, 8–10.)

Maahanmuuttajanuori voi elää pelossa ja epävarmuudessa johtuen monista eri syistä. Mielenterveysongelmien ja niiden oireiden taustalla vaikuttavat niin entisessä kotimaassa koetut järkyttävät tapahtumat kuin uuden kotimaan uudenlaiset kokemukset. Turvapaikanhakijoilla saattaa olla takanaan myös vaikea pakomatka, kuten Nutukka-nuorillakin. Uudessa maassa vallitsevat olosuhteet ovat vahvasti yhteydessä maahanmuuttajien mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Maahanmuuttajien kokema syrjintä on yhteydessä heikompaan elämänlaatuun, yksinäisyyteen ja vähäisempään luottamukseen eri viranomaistahoja kohtaan. Myös perheenjäsenistä erossa olo aiheuttaa maahanmuuttajille mielenterveysoireita ja yksinäisyyttä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2017c.)

Turvapaikanhakuprosessi on pitkäkestoinen ajanjakso, jonka aikana nuoren tulevaisuus on epävarmaa ja turvapaikkapäätöksen odottaminen henkisesti kuormittavaa. Yksin maahan tullessaan nuorella ei ole perheensä tai muiden omaistensa tukea, mikä saattaa johtaa vakaviin henkisiin vaikeuksiin.

Saapuminen uuteen maahan tuo aluksi huojennuksen ja ilon, kun yksin tullut turvapaikanhakija on päässyt turvaan, mutta samalla hän myös huomaa uuden yhteiskunnan erilaisuuden verrattuna kotimaahansa. Uudessa maassa voi olla erilainen koulusysteemi, roolimallit, kulttuuriset tavat ja kieli, jotka voivat johtaa esimerkiksi hankaluuksiin koulunkäynnissä. Pakolaisnuoret kohtaavat usein tilanteen, jossa he tasa-painottelevat uuteen yhteiskuntaan integroitumisen ja lähtömaasta disintegroitumisen kanssa. (Heikkilä 2014, 17–18.)

Suomessa lastensuojelulain mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat alaikäisiä ja lapsia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsen oikeudet kuuluvat kaikille alle 18-vuotiaille, myös turvapaikanhakijanuorille ja lapsille. (Ritari & Piitulainen 2016, 6.) Jokainen alle 18-vuotias on lapsi, mutta Nutukka-nuorista kirjoittaessani viitataan nuoriin, sillä he ovat opinnäytetyön kirjoittamishetkellä 17–18-vuotiaita.

Björklundin (2015) mukaan alaikäiset yksin tulleet turvapaikanhakijat ovat ennen kaikkea lapsia ja heitä tulisi myös kohdella lapsina. Samanaikaisesti he ovat kuitenkin myös turvapaikanhakijoita, jotka elämäntilanteestaan ja tarpeistaan johtuen vaativat erityistä huolenpitoa ja huomiota. (Kaukiainen 2016, 10.)

2.4 Oleskelulupatyypit

Oleskelulupatyypit saattavat kuulostaa sekavalta etenkin turvapaikanhakijan näkökulmasta. Osa lupatyyppeistä on mielestäni hämmentäviä, jota tulen perustelemaan tässä luvussa. Maahanmuuttoviraston sivujen mukaan oleskelulupatyypit ja kirjaintunnukset määritellään seuraavanlaisesti:

”Oleskelulupa on joko määräaikainen tai pysyvä. Määräaikainen oleskelulupa myönnetään joko tilapäisenä tai jatkuvana oleskelulupana. Ensimmäinen lupa on aina määräaikainen.

Oleskelulupatyypit merkitään oleskelulupa-annoksella kirjaintunnuksella. Tilapäinen oleskelulupa merkitään kirjaintunnuksella B ja jatkuva oleskelulupa kirjaintunnuksella A. Pysyvän oleskeluluvan kirjaintunnus on P.” (Maahanmuuttovirasto 2017b.)

Nutukka-nuorten oleskelulupatyypit ovat määräaikaisia, koska lupa on myönnetty heille ensimmäistä kertaa, mutta heidän kirjaintunnuksensa on A-status, joka tarkoittaa jatkuvaa oleskelulupaa. Jatkuva oleskelulupa oikeuttaa nuoren muun muassa terveyspalveluihin, valtion tukeen ja tekemään töitä ja opiskelemaan Suomessa. Toisin, vaikka oleskelulupa on myönnetty, takeita sen pituudesta ei vielä ole, koska lupa ei ole pysyvä. Määräaikaisen oleskeluluvan pituus on yleensä vuosi. Se, että turvapaikanhakijanuorelle myönnetään vuoden pituinen oleskelulupa, ei mielestäni ole riittävä aika luomaan turvallisuuden tunnetta ja se aiheuttaa hämmennystä tilanteen epävarmasta jatkuvuudesta ja tulevaisuudesta. Epätietoisuus luvan jatkuvuudesta voi luoda esteitä nuoren kotoutumiselle ja hyvinvoinnille. Motivoituminen opiskeluun saattaa heiketä pelon johdosta, ovatko sopeutumisyrietykset Suomeen turhia, jos maasta joutuu jo pian poistumaan.

3 KULTTUURI-IDENTITEETTI

Kun erilaiset kulttuurit kohtaavat, ihmisen minäkuva ja identiteetti kehittyvät jatkuvasti (Benjamin 2014, 63–67). Turvapaikkaa hakevat ja uuteen maahan muuttaneet nuoret kohtaavat erityisen paljon uusia kulttuurisia arvoja ja tapoja, jotka vaikuttavat ja muokkaavat heidän tapansa tulkita ympäristöä ja samalla heidän yksilöllinen kulttuuri-identiteettinsä kehittyä. Nutukka-nuorten identiteetin kehityksessä tapahtuu monia asioita verrattuna normaaliin nuoruuden kasvuun ja kehitykseen. Nuoret kokiivat suomalaiset tavat, ruoan, ilmaston, kielen ja ihmiset varsinkin aluksi todella erilaisina omaan kotimaahansa verrattuna, eikä se ole sinänsä mikään ihme.

3.1 Kuka minä olen?

Tieteilijät ja tutkijat ovat esittäneet moninaisia näkökulmia ja kuvauksia kulttuuriin liittyen, mutta yhtä tiettyä ja kaikkien hyväksymää määritelmää sille ei ole olemassa. Yleiskielessä kulttuurilla tarkoitetaan sellaisia tapoja, käytäntöjä, kieliä, arvoja ja maailmankatsomuksia, jotka määrittävät ihmisryhmää esimerkiksi kansallisuuden, etnisyyden, alueen tai yhteisen mielenkiinnonkohteen perusteella. (Benjamin 2014, 60–61.) Tässä opinnäytetyössä käsite ”kulttuuri” viittaa maahanmuuttajanuorten jokapäiväisten arkisten elämäntapojen muutokseen, kielen oppimiseen, uusiin tapoihin ja uuteen asuinympäristöön sopeutumiseen Nutukka-ohjelman aikana ja sen jälkeen.

Identiteetillä tarkoitetaan kaikkea sitä, millaiseksi ihminen käsittää itsensä.

”Identiteetti vastaa ensisijaisesti kysymykseen ’kuka minä olen’. Siihen ei tulisi suhtautua pysyvänä ominaisuutena, vaan oman identiteetin kehittyminen olisi hyödyllistä nähdä jatkuvana vuorovaikutuksellisena prosessina.” (Suomen mielenterveysseura 2017c.)

Nuoret käyvät läpi samankaltaisia muutoksia minäkuvansa kanssa, olivatpa he kotoisin mistä päin maailmaa tahansa. Uuteen maahan muuttaminen ja uuden kulttuurin omaksuminen vaikuttavat vahvasti nuoren identiteettiin.

Maahanmuuttajista puhuttaessa käytetään usein käsitettä monikulttuurinen identiteetti. Mattila & Virtanen käsittelevät sitä työssään tasapainotteluna oman taustakulttuurin säilyttämisen ja uuden kulttuurin omaksumisen välillä. Heidän mukaansa ”monikulttuurisen identiteetin lisäksi jokaisella nuorella on oma henkilökohtainen identiteetinsä, joka kehittyy vuorovaikutuksessa yhteisöön, jossa hän on kasvanut ja viettänyt eniten aikaa.” (Mattila & Virtanen 2016, 20–21.) Henkilökohtainen kiinnostus monikulttuurista identiteettiä kohtaan opinnäytetyössäni lähti kysymyksestä, miten monisyistä nuoren maahanmuuttajan identiteetin kehitystä olisi mahdollista tukea ja vahvistaa siten, että uusi ja vanha kulttuuri olisivat tasa-arvoisia keskenään – onhan monikulttuurisen identiteetin yksilöllisessä kehityksessä hurjan montaa eri tekijää. Kulttuuri-identiteetti on ryhmään kuuluvuuden tunnetta, jolla on yhteinen arvopohja, men-

neisyys ja traditiot ja joka käyttäytyy samankaltaisesti (Benjamin 2014, 67–68). Tärkeä tunne ryhmään kuulumisesta tukee yhteisöllisyyden merkitystä kotoutumisen toimenpiteitä kehittäessä ja nuoren monikulttuurisen identiteetin muutoksessa.

Kulttuuri-identiteetin kehittymiseen liittyy kulttuurikuvan laajentuminen. Kulttuurikuvan laajentumiseen vaikuttaa oleellisesti oman, alkuperäisen kulttuuriympäristön sekä toisen kulttuuriympäristön vuoropuhelu. (Benjamin 2014, 69.) Vuoropuhelua tapahtuu työni tutkittavan ryhmän kohdalla moninaisilla elämän osa-alueilla ja eri lähteistä käsin. Esimerkiksi media, ilmasto sekä ympäröivät ihmiset kuten opettajat ja ohjaajat vaikuttavat kulttuuriympäristön vuoropuheluun. Kun tietoisuus alkuperästä ja toisesta kulttuurista kasvaa, ne vaikuttavat toisiinsa ja yksilölle kehittyy monikulttuurinen identiteetti. (mt., 64.) Juuri tämä seikka on tämän opinnäytetyöni keskiössä.

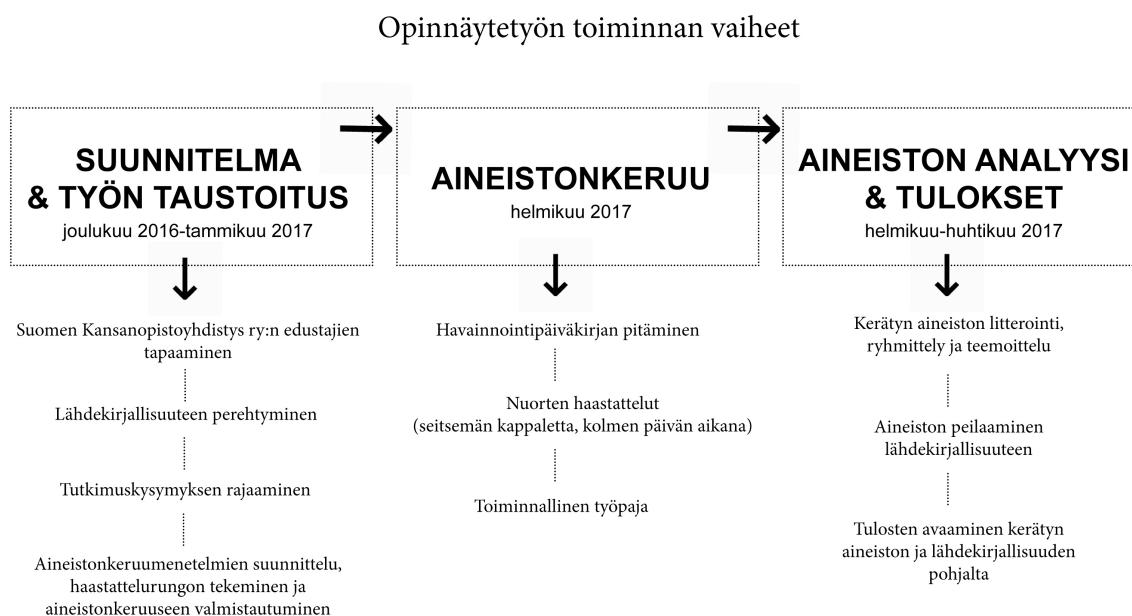
Maahanmuuttajan kotoutuminen on paitsi sidoksissa suomalaisten viranomaisten ja muiden kotouttamiseen osallistuvien toimenpiteisiin, myös asianomaisten yksilöllisiin odotuksiin ja toiveisiin omasta tulevaisuudestaan. Oman kulttuuri-identiteetin säilyttäminen ja uuden kulttuurin sisäistäminen nivoutuvat parhaimmillaan siten, että ne tukevat toisiaan muodostaen monikulttuurisen identiteetin. Kun uusi ja vanha kohtaavat mielen ytimessä, saa kotoutuminen vahvan kasvualustan. Nutukka-nuorten kulttuuri-identiteetti on jatkuvassa kehityksessä ja muutoksessa heidän hakiessaan paikkaansa Suomessa.

4 TUTKIMUSTYÖN MENETELMÄT

Opinnäytetyöni aineistonkeruuseen oli varattu neljä vuorokautta, joiden aikana majoi-tuin kansanopiston tiloissa. Olimme etukäteen laatineet alustavan aikataulun päivien ajaksi Nutukka-nuorten vastuopettajan kanssa. Päivät sisälsivät haastatteluja, jotka jakaantuivat kolmelle päivälle, oppitunneille osallistumisen, jolloin toimin havainnoijan roolissa sekä lopuksi järjestämäni toiminnallisen työpajan. Havainnointipäiväkirjani kulki mukana kaikissa tilanteissa. Pyrin tuomaan omat ennako-oletukseni näkyviksi kuvatessani aineistonkeruuprosessin vaiheita. Tutkijalla on merkittävä rooli aineiston keräämisessä, jonka myötä tuloksissa voi olla nähtävissä tutkijan kädenjälki, vaikka

tarkoitus laadukkaassa tapaustutkimuksessa ei ole tulkita, vaan kuvata kohdetta tarkasti ja intensiivisesti (Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto 2017a). Opinnäytetyössäni voi kuultaa läpi oma kädenjälkeni, joka on osittain tiedostamatonta, osin tiedostettua. Olen kuitenkin pyrkinyt pitämään näkemykseni ja faktat erillään toisistaan.

Ohessa kaavio työni vaiheiden etenemisestä:

Kuvio 1 Opinnäytetyön toiminnan vaiheet

4.1 Tapaustutkimus

Tämän tutkimuksen lähestymistapa on tapaustutkimus. Tapaustutkimus eli *in case* -tutkimus käyttää monipuolisesti ja erilaisilla menetelmillä hankittua tietoa analysoimaan tiettyä tapahtumaa tai toimintaa tietyssä rajatussa ympäristössä. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan siis pientä joukkoa tapauksia, usein vain yhtä tiettyä tapausta, mutta kohdetta käsitellään perusteellisesti ja tarkasti. Tapaustutkimus tarkastelee usein monimutkaista ja pitkään jatkunutta ilmiötä ja sen vuoksi se vastaa hyvin kysymyksiin ”miten” ja ”miksi”. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–11.) Juuri sen vuoksi tapaustutkimus soveltuu tähän opinnäytetyöhöni, jossa käsittelen pientä kohdeyhmäotantaa, mutta laajassa aihepiirissä. Sen lisäksi monipuoliset aineistonkeruu-

menetelmät ovat perusteltuja tapaustutkimusta tehdessä. Avaan aineistonkeruumenetelmiäni seuraavassa pääluvussa.

Tutkimuskysymyksen rajaaminen on yksi tapaustutkimuksen haasteista (Malmsten 2017, 58). Haastatteluihin saamani rajallinen aika ja turvautuminen tulkkaukseen vaikuttivat tutkimustyöni laajuuteen ja tuloksiin. Myös käsitteiden laajuus ja niiden rajaaminen opinnäytetyöni asiayhteyteen oli ajoittain haasteellista. Laadullisessa tutkimuksessa rajaaminen voi kuitenkin olla joustavaa ja rajat ja lähtökohdat saattavat tutkimusprosessin aikana elää ja muuttua. Tutkimuksen rajaus päättää tutkittavan aiheen tulkinnan ja sen, mitkä asiat ovat oleellisia kokonaisuuden kannalta. (Malmsten 2007, 58.) Jokainen laadullinen tutkimus on uniikki ja tutkimuskysymyksen ajoittainen rajaus ja tiivistäminen ovat luonteva osa koko prosessia.

4.2 Haastattelu

Valitsin puolistrukturoidun haastattelutavan. Se tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että kaikille haastateltaville esitettiin suunnilleen samat kysymykset samassa järjestyksessä, mutta dialogi on avointa ja keskustelevaa. Joidenkin määritelmien mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa – kuten teemahaastattelussa – voidaan vaihdella kysymysten järjestystä. (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2017b.) Se mahdollistaa avoimen ja luontevan haastattelutilanteen ja ennakkoon tehtyjen kysymysten järjestyksen muutoksen tai poisjätön. Haastattelutilanne elää ja on vuorovaikutteinen ja siksi halusin tehdä siitä mahdollisimman helppokulkuisen. Nuorta kohderyhmää miettiessäni vapaamuotoinen ja keskusteleva haastattelu toimi edukseen, etenkin kun vastassa oli kielimuuri ja erilaisia ennako-oletuksia haastattelijaa kohtaan. Tekemällä nuorille alusta asti selväksi, ettei haastattelu ole virallinen eikä minkäänlainen kuulustelu, vaan pikemminkin rento keskustelutilanne, he saattoivat unohtaa mahdolliset pelkonsa ja epäluulonsa aiemmin koetuista kuulustelutilanteista.

Valmistauduin haastatteluun tekemällä haastattelurungon ja miettimällä oleellisia kysymyksiä liittyen haastateltavien tulevaisuudennäkymiin sekä kulttuuri-identiteetin ja kotoutumisen viitekehyksiin. Tutustuin Nutukka-ohjelmaan ja luin kirjallisuutta liittyen

turvapaikanhakuprosessin ymmärtämiseen sekä haastattelun eettisiin kysymyksiin tiedostaakseni mahdollisimman paljon rooliani haastattelijana ja ottaakseni huomioon nuorten aseman haastateltavina. Haastatellessaan äärimmäisessä yhteiskunnallisessa marginaalissa eläviä, elämänsä aikana haavoittuneita tai traumatisoituneita henkilöitä, tutkijan on kyettävä erityiseen sensitiivisyyteen (Nousiainen 2015, 61).

Koska pojat olivat alaikäisiä, pyysin heidän edustajiltaan kirjalliset luvat haastatteluihin. Jokaiselle yksintulleelle turvapaikanhakijalapselle määrätään edustaja, joka valvoo, että lapsen etu tulee huomioiduksi ja hän saa asianmukaisen kohtelun Suomessa. Edustajan tehtäviin kuuluu mm. yhteistyö viranomaistahojen kanssa. Hän on mukana lapsen turvapaikkapuhuttelussa ja toimii lapsen edustajana muissa viranomaisasioissa kunnes lapsesta tulee täysi-ikäinen. Edustajat ovat yksityishenkilöitä ja vapaaehtoisia, jotka ovat kiinnostuneita toimimaan turvapaikanhakijalasten hyväksi ja tuntevat suomalaista yhteiskuntaa ja viranomaiskäytäntöjä. (Pakolaisneuvonta 2014.)

Pyrin tekemään haastateltavien olon mahdollisimman mukavaksi tarjoamalla pientä purtavaa ja järjestämällä ennen haastatteluja ryhmätapaamisen, jossa esittäydyin ja kerroin, mitä tulen tekemään tulevien päivien aikana, jotta epämukavilta yllätyksiltä tai epäselvyyksiltä vältyttäisiin. Kasvokkaiseen vuorovaikutukseen liittyy myös mahdollisuus kasvojen menetyksestä, mikä voi aiheuttaa hämmennystä haastateltavassa (Nousiainen 2015, 66). Yllätykset olisivat voineet vaikuttaa negatiivisesti haastateltavien mielentilaan ja täten myös aineiston laadukkuuteen.

Lähdin haastattelemaan nuoria tietoisena tutkijan roolistani sekä molemminpuolisista ennako-oletuksista nuorten ja itseni välillä. Kokkosen ja Pyykkösen mukaan maahanmuuttotutkimuksessa usein pohditaan kysymystä siitä, kuka voi haastatella ja ketä, ja kuinka lähelle tutkijan tulisi päästä tutkimukseen osallistuvia ja heidän arkielämäänsä. Ajatuksena on se, että mitä lähemmäksi tutkija ja haastattelija pääsevät tutkittaviaan, sitä lähempänä he ovat tutkittavien todellista minää. Näin ollen haastateltavien ja haastattelijan ei tarvitse olla esimerkiksi samaa kansallisuutta tai olla samanikäisiä, mutta kokemuksia kerätessä haastattelijan on oltava tietoinen psykologisista haasteista, kulttuurisista eroista ja tilanteen asetelmallisuudesta. (Kokkonen & Pyykkönen 2015, 93.) Toisaalta, vaikka on tärkeää huomioida haastateltavan kulttuurieroja ja taustaa, on muistettava, että jokainen nuori maahanmuuttaja on ensisijai-

sesti yksilö. On tärkeämpää tutustua yksilön omaan taustaan ja kokemusmaailmaan kuin tuntea mahdollisimman monen kulttuurin erityispiirteitä. (Mattila & Virtanen 2016, 24.)

Haastattelu itsessään saattoi olla nuorille jännittävästä kuulostava ajatus monella eri tavalla: turvapaikanhakuprosessissa he olivat kokeneet paljon virallisia haastattelutilanteita ja kuulusteluita. Pysin tekemään selväksi, että tässä haastattelussa ei ole kyse kuulustelusta eikä ole olemassa oikeita tai väriä vastauksia, kysymyksiin saa jättää vastaamatta ja että poikien vastaukset profiloituisivat anonymieinä tutkimuksessa. Oletusarvoisesti paineeton ilmapiiri haastattelutilanteessa vaikuttaa aineiston laadukkuuteen; vastaukset ovat täten avoimempia ja haastattelumateriaalista saa enemmän irti. Haastattelutilanteessa otin huomioon myös sen, että haastateltavat saattoivat valita vastauksensa sillä perusteella, jonka he olettivat minun haluavan kuulla. En siis tutkijana voi olla täysin varma tulkintani suhteesta nuorten todellisiin ajatuksiin, mutta olen pyrkinyt tekemään mahdollisimman totuudenmukaisia tulkintoja saamani aineiston pohjalta.

Kysyin ennen jokaista haastattelua poikien luvat nauhoituksiin ja korostin, ettei materiaalia julkaista missään, vaan se on ainoastaan osa opinnäytetyötäni, kyseistä tutkimusta ja sen analyysiä varten. Kysyin pojilta myös haluavatko he kansanopiston vastuopettajan olevan läsnä haastattelutilanteessa. Vastuopettaja on toiminut pojille tietynlaisena tukihenkilönä ja eräänlaisena äitihahmona Nutukka-ohjelman aikana ja hänen läsnäolonsa oli tässä tapauksessa rauhoittava tekijä. Kaikki haastateltavat halusivat hänen olevan mukana. Samainen vastuopettaja oli myös yksi asiantuntija-haastateltavani.

Tulkkaus tehtiin puhelimen välityksellä. Puhelintulkki oli tilaajalle edullisin vaihtoehto, mutta ennen kaikkea se teki haastattelutilanteesta neutraalin. Keskustellessani tulkivaihtoehtoista vastuopettajan kanssa, kävi hänen kokemuksestaan ilmi, että jos tulkki on fyysisesti läsnä, haastateltavat saattavat osoittaa vastauksensa tulkille, mikä voisi aiheuttaa sävymuutoksia aineistoon. Puhelintulkki toimi niin sanottuna mekaanisena puheen ”kääntäjänä”, jonka läsnäolo ei vaikuttanut keskustelun kulkuun. Koska hän ei ollut läsnä, hän ei vaikuttanut haastateltavien vastauksiin.

Nuorten kielitaito oli vaihteleva. Ryhmässä keskustellessani kommunikointi onnistui lähinnä suomeksi, jotkin tarkentavat asiat englanniksi ja osa nuorista käänsi epäselvät kohdat muille, jotka eivät mahdollisesti ymmärtäneet kaikkea. Neljässä tapauksessa haastatteluista käytettiin tulkkia, kolme nuorta tuli toimeen suomen ja englannin kielellä. Huomasin suomen kieleni olevan nuorille paikoittain vaikeasti ymmärrettävää, sillä he olivat tottuneet asuinpaikkansa murteeseen sekä oppitunneilla käytettyyn kirjakieleen. Ote havainnointipäiväkirjastani:

”Kiinnitän huomiota omaan puheeseeni, puhun suomea ehkä turhan nopeasti huomaamattani ja osalla on vaikeuksia ymmärtää. Hidastan puheeni ymmärrettävämmäksi.”

Opinnäytetyössäni haastattelemani vastuuopettaja koki roolinsa nuorten elämässä rakentuneen kaksijakoisesti – nuorten lääkärikäynteihin osallistumisesta opettajan vastuualueiden hoitamiseen. Häntä haastatellessani sain kokonaisvaltaisesti tietoa nuorten elämästä heti heidän ensimmäisestä päivästäan lähtien, kun he olivat saapuneet Suomeen. Nuorten jalkapallovalmentajan haastattelu toi näkökulmaa nuorten vapaa-ajanvietosta ja sen merkityksestä kotoutumiseen sekä Nutukka-ohjelman tavoitteiden onnistumiseen.

4.3 Havainnointi

Havainnointitilanne on tutkijalle kaksijakoinen asetelma – hän on tilanteessa läsnä tavallaan kahdessa eri persoonassa: toinen on osallistujan rooli, toinen on muiden käyttäytymisen seuraajan rooli. (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2017c.) Osallistuin kahdelle suomenkielen tunnille, joissa toimin kuunteluoppilaana ja sain käsitystä maahanmuuttajien kielenopetuksesta. Tehtävät sisälsivät pari- ja ryhmätehtäviä, joissa teemana esiintyivät muun muassa opiskelu tulevaisuudessa ja ammatit eli varsin käytännönläheisiä aiheita. Vierailmani luokat olivat opiskelleet suomen kielellä yli vuoden. Luokassa oli montaa eri kansalaisuutta sekä vaihtelevia koulutustaustoja. Otteita havainnointipäiväkirjastani oppituntien aikana:

”Luokassa puhutaan parin kanssa siitä, mitä tehdään ystävänpäivänä, kaikki pystyvät kommunikoimaan suomeksi vaihtelevasti, kaikki vaikuttavat ymmärtävän. Oppilaat keskittyvät kiitettävästi, kukaan ei metelöi tai herpaannu. Luokassa vallitsee keskittynyt hiljaisuus. Mieleepi tulee väkisinkin, miten erilaista saattaisi olla kantasuomalaisessa, 16 – 17 vuotiaiden nuorten luokassa. Koulutus otetaan vakavasti, se ei ole turvapainhakijoille itsestäänselvyys.”

Riippuen tilanteesta tutkija osallistuu toimintaan enemmän tai vähemmän aktiivisesti. Tutkija ei voi olla täysin ulkopuolinen toiminnasta, vaikka hän vain tarkkailisi passiivisesti tilannetta, sillä kaikki tiedostavat hänen läsnäolonsa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija voi tarkkailla tilannetta ensin kokonaisvaltaisesti ja päästä vähitellen sisälle yksityiskohtiin. Olennaista on, että tutkittavat tottuvat tutkijaan siinä määrin, ettei hänen läsnäolonsa tunnu kiusalliselta. (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2017c.) Neljä päivää kansanopiston tiloissa ei ehkä riittänyt siihen, että oppilaat olisivat tottuneet läsnäolooni täysin, mutta nuoret olivat tottuneet erilaisiin työharjoittelijoihin ja muihin opiskelijoihin, joita oli usein luokassa. Oletan tämän vuoksi, ettei läsnäoloni ollut ainakaan suuresti vaikuttava tekijä.

4.4 Yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa

Viimeisenä aineistonkeruumenetelmänä toteutin toiminnallisen kuvataidepajan, johon nuoret osallistuivat ryhmänä. Luovien menetelmien käyttö osana opinnäytetyötäni syntyi kiinnostuksesta kuvataiteisiin ja luovuuden teoriaan pohjautuvaan kurssikokonaisuuteen nimeltä ”Creativity and art at work”, jonka suoritin yliopistossa (HAN University of Applied Sciences) Hollannissa osana yhteisöpedagogin opintojani vuonna 2015. Kuvataidemenetelmän tarkoituksena oli tutkia nuorten kulttuuri-identiteettiä asumisen ja kodin kautta. Luovat menetelmät sosiaalityössä mahdollistavat abstraktien aiheiden lähestymisen esimerkiksi ryhmässä, jossa on kielieroja – tämän perustan havaintoihini jo Hollannissa järjestämäni kuvataidepajaan ryhmälle, jotka eivät puhuneet samaa kieltä. Kuvallinen ilmaisu ei tarvitse sanoja tai yhteistä kieltä – kuten tunnettu sanontakin menee: ”yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa”.

Kuvallinen ilmaisu mahdollistaa keskittymisen hetkeen ja siihen liittyviin tunteisiin. Samalla voidaan saavuttaa terapeutin ja levollinen luovuuden tila, jonka aikana on

myös käsitellä vaikeita tunteita tai käsitteitä. Luovan ilmaisun kautta on mahdollista saada ilon ja onnistumisen kokemuksia. Taiteen tekeminen voi auttaa ihmistä käsittelemään vaikeaksi ja kaoottiseksi koettuja asioita ja jäsentämään vaikeasti hahmotettavia tunteita. (Mattila & Virtanen 2016, 25–26.) Kuvataiteen myönteisiä vaikutuksia sosiaalityössä on tutkittu myös taideterapian näkökulmasta, mutta tässä opinnäytetyössä erotetaan taideterapia luovasta menetelmästä, sillä en itse ole taideterapeutti, mutta tunnistan taiteen tekemisen vaikutuksen osallistujien toimintaan.

Valitsin kuvataidemenetelmän teemaksi ”nuorten tuntemukset asumisesta ja toiveet tulevaisuuden kodista”. Asuminen ja sen muuttuminen vaikuttavat nuoren identiteettiin merkittävästi. Nuori on poissa kodin vaikutusten piiristä ja hän on siirtynyt uudenlaiseen asuinympäristöön jossa vaikuttavat erilaiset kulttuuriset normit ja käytänteet.

Tein kartongista taustan seinälle, johon leikkasin ja liimasin paperista palasia esittämään maastoa. Nuoret saivat eteensä kyniä, erivärisiä papereita ja liimaa. Pyysin heitä piirtämään unelmiensa kodin Suomessa, jonka jälkeen ne liimattaisiin tekemääni taustaan. Rajoitteita ei ollut, se sai olla minkälainen koti tahansa sisältäen myös keitä siellä asuu ja miltä siellä näyttää. Aikaa oli neljäkymmentäviisi minuuttia. Lopuksi jätin aikaa yleiselle keskustelulle. Jokainen sai vuorollaan kertoa piirtämästään kodistaan ja pohtia, miksi oli tehnyt juuri sellaisen. Vapaa keskustelu piirtämisen aikana sekä lopuksi tehtävän yhteinen purkaminen antoivat luontevan väylän nuorille kertoa elämästään. Se toi oleellista tietoa aineistoon ja sitä kautta opinnäytetyöni tuulos-osioon.

5 AINEISTON ANALYYSI

Olen käyttänyt opinnäytetyössäni aineistolähtöistä sisällönanalyysin menetelmää, joka mahdollistaa kerätyn laadullisen aineiston selkeän ja puolueettoman tarkastelun. Aineistolähtöisessä analyysissä löydetään uutta tietoa kerätyn aineiston sisällön pohjalta. Tietoa ei ohjaa valmiina oleva teoria, eikä aiemmilla havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla tutkittavasta asiayhteydestä pitäisi olla mitään tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuleman kanssa. Ongelma pyritään ratkaisemaan siten, että tutkijan

tulee kirjoittaa auki omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä ja suhtautua tietoisesti niihin analyysin aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.) Lukiessani kirjallisuutta aineistonkeruumenetelmistä ja sisällönanalyysista törmäsin toistuvasti tutkijan subjektiivisuuden tiedostamisen tärkeyteen kaikissa prosessin vaiheissa. Siksi olen opinnäytetyössäni reflektoinut aktiivisesti ennakkokäsityksiäni ja muita mahdollisia vaikutuksia koko prosessin kulkuun samalla, kun olen työstänyt sitä eteenpäin. Toisaalta taas havaintojen valikointi on tutkimuksen kannalta ehdotontakin – muuten havaintomäärä on rajaton ja siksi tarvittavan aineiston kerääminen mahdotonta (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2017c). Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin kuuluu myös empiirisen aineiston liittäminen teoreettisiin käsitteisiin – tässä opinnäytetyössä esimerkiksi kotoutumisen ja kulttuuri-identiteetin käsitteisiin – ja aineiston tulokset esitetään aineistoa kuvaavina teemoina. Opinnäytetyöni tuloksissa tuon aineistonanalyysin luokittelujen pohjalta syntyneitä sisältöjä ja teemoja sekä peilaan niitä olemassa olevaan teoriaan. Tuomi & Sarajärvi esittävät, että tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113.)

Ensin kirjoitin äänittämäni haastattelut ja videot dokumenteiksi, toisin sanoen litteroin aineiston. Pysin litteroimaan koko kahdeksantuntisen materiaalin mahdollisimman sanatarkasti, sillä sanojen ja sisällön merkitys oli olennaista analysoidessani nuorten kokemusperäistä tietoa. Puhelintulkki tuotti vähemmän vaikeuksia litteroinnille kuin olin odottanut, sillä olin huolissani nauhurin toiston laadusta, kun puhelimesta kuullut ääni oli ajoittain epäselvää. Olin käyttänyt nauhurin lisäksi tietokoneen ohjelmaa, johon haastattelut myös tallentuivat siltä varalta, että puhelimen tekniikka olisi pettänyt. Nauhuri toisti puhelintulkin äänen kuitenkin virheettömästi. Haastavaa litteroinnista teki tulkin osittain epäselvä puhe. Hän ei puhunut äidinkielenään suomea ja käytti lauserakenteita ja sanamuotoja, joita oli vaikea tulkita, vaikka asian ydin kävikin yleensä selväksi kussakin asiayhteydessä.

Litteroinnin tehtyäni ryhdyin purkamaan aineistoa teemoihin, jotka pohjautuivat opinnäytetyön tavoitteisiin ja ydinkäsitteisiin. Teemoittelussa aineisto ryhmitellään erilaisien aihepiirien mukaan, joiden avulla on helpompi vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineiston sisällä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 93). Teemoiksi nousi haastattelujen pohjalta esimerkiksi kiitollisuus Suomea kohtaan, oleskelulupien määräaikaisuuden

vaikutukset kotoutumiseen, nuorten turvapaikanhakijoiden identiteetin kehittyminen ja vapaa-ajan merkitys kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Kaiken kattavana pääaihiona kulki Nutukka-nuorten tulevaisuudennäkymät Suomessa. Tulen avaamaan kyseisiä teemoja tuloksissa tarkemmin.

6 TULOKSET

Olen pyrkinyt vastaamaan opinnäytetyölleni asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja tilaajan tarpeisiin mahdollisimman objektiivisesti ja seikkaperäisesti. Avaan ensin teoriaa maahanmuuton psyykkisestä prosessista, koska tietopohjan vahvistaminen on merkittävä osa ymmärrettäessä nuorten kokemuksia yleisestikin. Sen jälkeen avaan aiheistosta nousseita tuloksia ja olen ryhmitellyt ne alaotsikoihin numeroin 1-7. Alaotsikot liittyvät työni alussa mainittuihin kotoutumisen ydinkäsitteisiin ja ne peilaavat Nutukka-ohjelman alkuperäisten tavoitteiden konkretisoitumista nuorten elämässä ja niiden vaikutusta nuorten identiteetin ja kotoutumisen kehitykseen sekä heidän tulevaisuudennäkymiinsä. Lisäksi arvioin työni pohjalta syntyvien tulosten hyödynnettävyyttä yhteisöpedagogin ammattikentällä.

6.1 Maahanmuuton psyykkinen prosessi

Aloitan tulosten reflektoinnin ensin käsittelemällä tietopohjaa nuorten turvapaikanhakijoiden saapumisesta Suomeen. Maahanmuutto on aina suuri elämänmuutos, joka on yksilöllinen ja monivaiheinen prosessi. Sopeutuminen uuteen maahan voi pitää sisällään sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita sekä ristiriitoja oman kulttuurin ja uuden kulttuurin välillä. Suomen mielenterveysseuran mukaan tavallisesti ihmiset selviävät omin avuin tai läheisten tuella maahanmuuton prosessissa ja toiset tarvitsevat apua, että pääsevät eteenpäin – lopulta oma elämä uudessa maassa alkaa tavallisesti löytyä ja ihminen alkaa kotoutua eli löytää taas tasapainon ja toimintakyvyn. (Suomen mielenterveysseura 2017a.)

Oman elämän ja identiteetin löytäminen uudessa maassa vaatii kuitenkin toimenpiteitä puolin ja toisin maahanmuuttajan ja suomalaisen yhteiskunnan toimesta. Nuori turvapaikanhakija saattaa sopeutua Suomeen hyvin ja voi ikänsä vuoksi oppia esimerkiksi kielen nopeasti, mutta samalla myllertävät muutokset nuoren elämässä luovat haasteita muutoksiin suhtautumiseen. Nuori tarvitsee ympäröiviltä ihmisiltä mahdollisimman paljon tukea muutosten käsittelemiseen psyykkisen hyvinvointinsa vuoksi.

Seuraava kaavio ilmentää, minkälaisia vaiheita maahanmuuttaja yleisesti käy läpi maahantulon jälkeen ja tässä opinnäytetyössä painoarvo kiinnittyy nuoreen kohde-ryhmään ja heidän psyykkiseen prosessiinsa.

Lähde: Bremer L. & Haavikko A.: Ulkoisesti erilaisia, sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen. SMS-Tuotanto Oy 2009

© Mielenterveysseura

Kuvio 2 Maahanmuuton psyykkinen prosessi (Mielenterveysseura 2017)

Opinnäytetyöni kirjoittamishetkellä Nutukka-nuoret ovat asuneet Suomessa yli vuoden. Suomen mielenterveysseuran ”Psykkisen prosessin kaavio” (kuvio 2) on suuntaa-antava, eikä se luonnollisesti voi kuvata täsmällisesti Nutukka-nuorten yksilöllisiä kokemuksia Suomeen muuton jälkeen. Siitä voi silti löytää tunnistettavia piirteitä, jotka voidaan nähdä yleispätevinä psyykkistä prosessia kuvaavina vaiheina. Havaintojeni ja tekemieni haastatteluiden pohjalta osa nuorista oli jo käynyt vuoden sisällä *kuherruskuukausivaiheen*, *sokkivaiheen* ja *reaktiovaiheen*, kukin henkilökohtaisella tavallaan. Korjaamisvaiheessa tapahtuvaa *surua* ja *koti-ikävää* esiintyi, mutta myös selkeää uskoa tulevaisuuteen. Jos korjaamisvaiheessa maahanmuuttajanuori saisi tarpeeksi yhteisön tukea voidakseen käsitellä negatiivisia tunteitaan sekä kannustusta tulevaisuudensuunnitelmissaan, hänen kotoutumisensa ja kulttuuri-identiteettinsä vahvistuisivat. Nutukka-ohjelman aikana annettu koulutus valmisti nuoria tulevaisuuteen valistamalla heitä muun muassa siitä, kuinka haetaan kouluun, minkälaisia koulutusohjelmia on olemassa sekä työnhakumahdollisuuksista. Uudelleenorientaation vaiheessa nuoret olivat kokeneet jo tavallisen nuoren huolia – esimerkiksi vastakkaisen sukupuolen kanssa – sekä muita nuorten luonnolliseen kasvuun ja kehitykseen liittyviä asioita. *Reaktiovaiheen* tulkitsen havaintojeni perusteella olevan vaiheittaista. Toisinaan se osoittaa turvapaikanhakijoiden taantuvan henkisesti, kun he odottavat päätöstä oleskeluluvistaan. Myös stressi vaikuttaa nuorten tapaan reagoida ympäristöönsä kausiluonteisesti.

Sokkivaiheeseen liittyy todennäköisesti usein myös arvokonflikti, kun nuori havaitsee uudessa kotimaassaan arvojen olevan ristiriidassa henkilökohtaisten arvojensa kanssa. Tämä voi korostua esimerkiksi uskonnon kohdalla. Toiminnallisen kuvataidepajan yhteydessä käydyissä vapaamuotoisissa keskusteluissa ja haastatteluissa kävi ilmi, että nuoret ymmärsivät uskontojen välisen erot ja he osoittivat kunnioittavansa niitä – kaikista eroihin liittyvistä tavoista huolimatta.

Nutukka-nuoret toteavat saapuneensa maahan, jossa vallitsee rauha eikä tarvitse enää pelätä henkensä edestä. *Uudelleenorientaatio* todennäköisesti sisältää myös voimaantumisen kokemuksia, kun nuori huomaa kykenevänsä integroitumaan uuteen kulttuuriin. (Suomen mielenterveysseura 2017a.)

6.2 Tuloksissa esiintyviä teemoja

1) Kielen monimuotoinen oppiminen ja kotoutuminen

Havaitsin että Nutukka-nuorille tarjottu suomenkielen opetus ja suomenkielinen koulutus kansanopistolla asumisen yhteydessä on ollut merkittävä tekijä kotoutumisessa. Nuoret ovat oppineet suomen kieltä tehokkaasti puolentoista vuoden aikana ja näyttävät olevan motivoituneita oppimaan lisää. Haastateltavani tiedostivat suomen kielen oppimisen merkityksen tulevaisuutta ajatellen, jatkokoulutuspaikan hakemisesta työpaikan saantiin asti.

Monilla oli tulevaisuusorientoituneita ajatuksia Suomesta ja eteenpäin katsova, positiivinen asenne. Kysyttäessä millä tavalla nuori kokee suomenkielen, onko se helppoa vai vaikeaa ja kuinka hyvin nuori uskoo oppivansa suomen kielen tulevaisuudessa, yksi vastauksista kuvasi asenteen merkitystä:

”No se riippuu opiskelijasta ja kuinka paljon haluaa opiskella ja kuinka paljon tekee töitä. Oppimisen kannalta mun mielestä mä opin suomenkielen hyvin vaikka ei oo täydellinen, mä edistyn ammatin kannalta.”

Nuoret kokivat myös yleisesti, että jalkapallon pelaaminen, toisin sanoen vapaa-ajan vietto, tuki suomen kielen oppimista ja edisti kantasuomalaisiin nuoriin tutustumista. Liikunnalla ja urheilulla kantaväestö voi määritellä maahanmuuttajan identiteettiä liikuntaharrastuksen, ei pelkästään ulkomaalaisuuden kautta. Henkilökohtaiset kontaktit maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä saattavat vähentää maahanmuuttoon liittyviä rasistisia asenteita, taloudellisia uhkakuvia sekä rikollisuuden ja terrorismin pelkoa. Läheisten kulttuurien välisten ystävyys-suhteiden avulla on myös hyvä mahdollisuus kehittää sosiaalisia taitoja. (Zacheus 2010.) Nuoret olivat tutustuneet jonkin verran kantaväestöön pelatessaan jalkapalloa ja osa saaneet jo suomalaisia kavereita ja yksi tyttöystävän. Jalkapallon kautta turvapaikanhakijanuoret tutustuivat luonnollisesti myös toisiinsa ja täten lisää eheyttäviä sosiaalisia suhteita.

Jokainen haastateltava sanoi uskovansa oppivansa suomen kielen sujuvasti, hekin jotka eivät suomeksi vielä sujuvasti kommunikoineet. Vastuupettajan mukaan Nutukka-nuoret, jotka kokivat onnistumisen kokemuksia suomenkielen opinnoissaan,

tuntuivat olevan muita toiveikkaampia tulevaisuutensa suhteen. Nuorten itsevarmuuden ja uskon kasvu kielen oppimiseen peilaa myös siihen, että Nutukka-ohjelman koulutus ja arjen taitojen opetus ovat osaltaan onnistuneet vaikuttamaan tulevaisuuden odotuksiin positiivisesti.

2) Yhteisön vaikutus ja mielekäs tekeminen

Yhteisöllisyys kulkee tärkeänä vaikuttajana kotouttamisen edistämässä, nuoren kulttuuri-identiteetin tukijana sekä kokonaisvaltaisesti nuoren kasvun ja kehityksen vaikuttajana. Nuoren sosiaalinen verkosto muodostuu niistä ihmisistä, joiden kanssa hän on tekemisissä, ja näillä ihmisillä on yhteys toisiinsa. Sosiaalisen verkoston laatuun ei ole merkitystä henkilöiden lukumäärällä tai kontaktien tiheydellä, vaan sillä, että verkostoon kuuluu yksi tai useampi henkilö, joihin yksilö luottaa ja jotka tukevat häntä tarvittaessa. (Lahti 2013, 12.) Lämsän mukaan (2009) nuorten riskit elämässä liittyvät sekä ongelmiin sosiaalisissa suhteissa että sosiaalisten suhteiden puuttumiseen. Ne nuoret, joille tuki kotoa ja lähiympäristöstä ovat rajalliset, ovat kaikkein haavoittuvimpia. (Lahti 2013, 12.) Turvapaikanhakijanuoret ovat paenneet kodistaan, esimerkiksi sodan takia, joka ei lähtökohtaisesti ole ollut tasapainoista kasvua ja kehitystä tukeva malli. Onkin korostetun tärkeää luoda nuorelle mahdollisimman hoiava ympäristö sosiaalisten kontaktien edistämiseksi.

Oleskellessani kansanopistolla ja havainnoidessani sen sisäistä toimintaa, huomasin kansanopiston toiminta-ajatuksen mukaisesti koko yhteisön vaikutuksen kasvattajana ja vaikuttajana nuorten elämään. Koko asuntolayhteisö – vapaa-ajan ohjaajat, opettajat ja oppilaat, keittiöhenkilökunta – tuntui olevan näkyvästi läsnä heidän arjessaan. Haastattelemani nuorten vastuupettaja kertoi viettäneensä joulun ja uudenvuoden Nutukka-nuorten kanssa ja antaneensa heille kesätyömahdollisuuksia perheyrytyksessään. Nuorten jalkapallovalmentaja on vienyt nuoria perheensä luo ja viettänyt myös vapaa-aikaansa heidän kanssaan. Vapaa-ajan viettoon Nutukka-nuorten kanssa on kuulunut suomalaisten tapoihin tutustumista, kuten kalastamista, saunomista, suomalaisen ruuan valmistamista, luistelua ja hiihtämistä.

Monet kansanopistolle saapuneet nuoret kokivat maahan tultuaan ja kansanopiston tiloihin majoituttuaan alkuhuojennuksen jälkeistä väsymystä matkasta ja jonkin as-

teista lamaanusta. Kun koulutus alkoi, osaa nuorista oli vaikea saada sängystä ylös tai aktivoitumaan arjen rutiineihin.

Monien turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien mielenterveysoireita ovat esimerkiksi unettomuus, alakuloisuus, ahdistuneisuus ja masennus. Oireilu voi ilmetä myös fyysisinä tiloina, kuten pahoinvointina tai erityyppisinä kipuina yksilöstä riippuen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017c).

Nutukka-nuoria varten järjestetty vapaa-ajanviete, tässä tapauksessa jalkapallo, oli monelle ensimmäinen syy rohkaistua nousemaan sängystä, aktivoitua ja osallistua sittemmin myös koulutukseen. Nuoret pääsivät erityisen nopeasti osallisiksi yhteisön tukiverkoston ja kotoutumisprosessi alkoi heti maahan saapumisen jälkeen. Tämä on mielestäni oleellista etenkin nuorten hyvinvoinnin ja inhimillisten tarpeiden kannalta.

3) Oleskelulupapäätösten epävarmuus

Oleskelulupien väliaikaisuus nousi haastatteluissa yhdeksi teemaksi, ovathan sen vaikutukset hyvin ymmärrettävissä kotoutumisen kannalta. Kun analysoin haastatteluaineistoa ja luin asiantuntijoiden näkemyksiä, totesin yksiselitteisesti oleskelulupien päätösten odottamisen vaikuttavan kielteisesti nuorten oppimismotivaatioon ja tulevaisuuden odotuksiin.

Alla Nutukka-nuorten vastuuopettajan näkemys, joka osoittaa, kuinka raskasta oleskelulupapäätöksen odottaminen voi turvapaikanhakijalle olla.

”...sen näkee, tää yks [Nutukka-nuori] jolla ei oo vielä oleskelulupaa niin se on välillä niin rikki, että se ei taho pystyy keskittyä eikä jaksaa yhtään mitään just sen takia ja miettii miksi kaikilla muilla on päätös, miks mun asiat ei etene...”

Vastuuopettaja kutsuu oleskelulupien odottamisesta johtuvaa stressiä ja siitä seuraavia oireita taantumisvaiheeksi. Esimerkiksi kun monille turvapaikanhakijoille tuli kielteisiä päätöksiä, eräs Nutukka-nuorista rupesi puhumaan englantia, vaikka oli oppinut suomen kielen jo sujuvasti ja ryhtyi vapaa-aikanaan pitämään pääasiassa kotimaansa vaatteita. Vaikka kielteisestä päätöksestä voi valittaa, vastausten odottami-

nen luonnollisesti syö toiveikkuutta luvasta saada jäädä maahan ja lisää pelkoa mahdollisesta kotimaahan palautuksesta. Motivaatio käydä oppitunneilla ja vaikutukset uuden kotimaan kulttuuri-identiteetin kokemiseen katoavat. Lisäksi monilla nuorilla ei ollut minkäänlaista paikkaa, minne palata lähtömaassaan. Vastuupettajan mukaan muutamille nuorille, joille ei voinut kuvitellakaan annettavan kielteistä päätöstä, sellainen kuitenkin tuli. Se vaikutti selkeästi ryhmädynamiikkaan; kun osa iloitsi myönteisistä oleskelulupapäätöksistä, oli läsnä samalla suru kohtalotovereiden kielteisistä päätöksistä ja osalla kasvoi huoli omasta epävarmasta tilanteesta.

Suomen mielenterveysseuran mukaan turvapaikanhakijoiden kohdalla on tärkeää toimintakyvyn ylläpitäminen ja tukeminen, jolloin hän saa omat voimavaransa käyttöön vaikeassa elämäntilanteessa. Tiedon saaminen turvapaikkaprosessista ja sen kestosta vähentää epätietoisuutta ja antaa hallinnan tunnetta tilanteesta, joka on valmiiksi niin sekava. Turvapaikanhakijalle on tärkeää tulla kuulluksi ja kohdatuksi kokemuksiensa kanssa. Suomen mielenterveysseuran tuottamassa oppaassa käsitellään voimavaralähtöistä ja yksilökeskeistä lähestymistapaa turvapaikanhakijan tukemistilanteessa – surun on annettava tulla, mutta samalla tuettava eteenpäin katsovaa asennetta. Arjen rutiineihin keskittyminen ja kannustaminen tapahtumiin ja vapaa-ajan toimintaan osallistumiseen nähtiin olevan myös auttavia tekijöitä nuorten tukemisessa turvapaikanhakuprosessin aikana. (Suomen mielenterveysseura 2017b, 5.)

4) Kiitollisuus ja rauha

Jalkapallovalmentajan mukaan turvapaikanhakijanuoret kestävät koettelemuksista huolimatta paljon stressiä ja he saattavat olla kaikesta huolimatta motivoituneita oppimaan uutta. Nuorten jalkapallovalmentajan mukaan nuorten motivaatio jatkaa sopeutumista päivä toisensa jälkeen on pelon tunteesta huolimatta ollut yllättävän suuri ja hän ilmaisi ihmetyksensä siitä, miten se voi olla mahdollista. Jos on tullut äärimmäisistä olosuhteista, miten voisi motivoitua opiskelemaan jakolaskuja tai vierasta kieltä, josta ei ole koskaan aiemmin kuullutkaan? Eräs Nutukka-nuorista vastasi kysyttäessä oppimismotivaatiosta Suomessa seuraavanlaisesti:

”Kun mä tulin matkalle Eurooppaan mul oli muutama tavoite. Yks oli että pääsen sinne Eurooppaan ja opiskelen jotain tulevaisuutta varten koska missä mä asuin ennen, siellä ei ollut minkäänlaista mahdollisuutta.”

Haastatteluissa ilmeni nuorten kiitollisuus ympäröiviä ohjaajia ja opettajia kohtaan. Erityisesti vastuuopettaja koettiin jonkinlaisena äitihahmona ja auttajana. Eräs nuorista sanoi, että hän haluaa saada opiskelupaikan ja oppia suomenkielen, sillä hän haluaa tehdä perheensä kotimaassaan ylpeäksi, mutta myös ne ihmiset, jotka ovat häntä Suomessa tukeneet. Kaikki haastateltavani uskoivat löytävänsä töitä ja opiskelupaikan. Kun tarkastelee aiempaa taulukkoa (kuvio 2) maahanmuuton psyykkisestä prosessista, kiitollisuus ilmenee yhtenä selkeänä vaiheena haastateltavien vastausten tuloksissa. Arvoina tärkeimpiä nuorille olivat rauha, terveys, rakkaus, turvallisuus ja tasa-arvo. He myös kokivat, että Suomesta löytyvät mahdollisuudet elää näiden arvojen mukaan.

Lähtömaan tilanne on ollut hyvin toisenlainen kuin Suomessa ja matkan varrelta on monenlaisia kokemuksia. Levottomuuksia on lähdetty pakoon ja siksi uudessa maassa nähdään tärkeänä ja tarpeellisena se, että saa olla turvallisessa paikassa ja maassa, jossa on rauha (Ritari & Piitulainen 2016, 15).

5) Identiteetin muodostuminen

”Ei ole olemassa paikkaa ilman minuutta eikä minuutta ilman paikkaa”.

-Edvard S. Casey

Nuoren identiteetti ja kehitys ovat jatkuvassa ja yksilöllisessä muutoksessa. Turvapaikanhakijanuori on paennut kotimaastaan ja perheensä turvasta kesken identiteetin kehityksen kannalta ratkaisevan ja merkittävän ajanjakson. Nuori joutuu hakemaan tukea minäkuvalleen muilta ympäröiviltä aikuisilta ja ikätovereiltaan. Vastuuopettajan mukaan Nutukka-nuorten henkinen kasvu ja tapojen opettelu on tapahtunut nopeampaa tahtia kuin esimerkiksi vakaammassa elämäntilanteessa olevien kantasuomalaisten. Esimerkiksi aluksi, kun nuoret turvapaikanhakijat saapuivat Suomeen, osa ei välttämättä tiennyt, ettei jääkaapin ovea pidä jättää auki. Tämä esimerkki kuvaa sitä, kuinka paikallisten tapojen opettaminen lähti ”lapsenomaisesta” tasosta, vaikka hen-

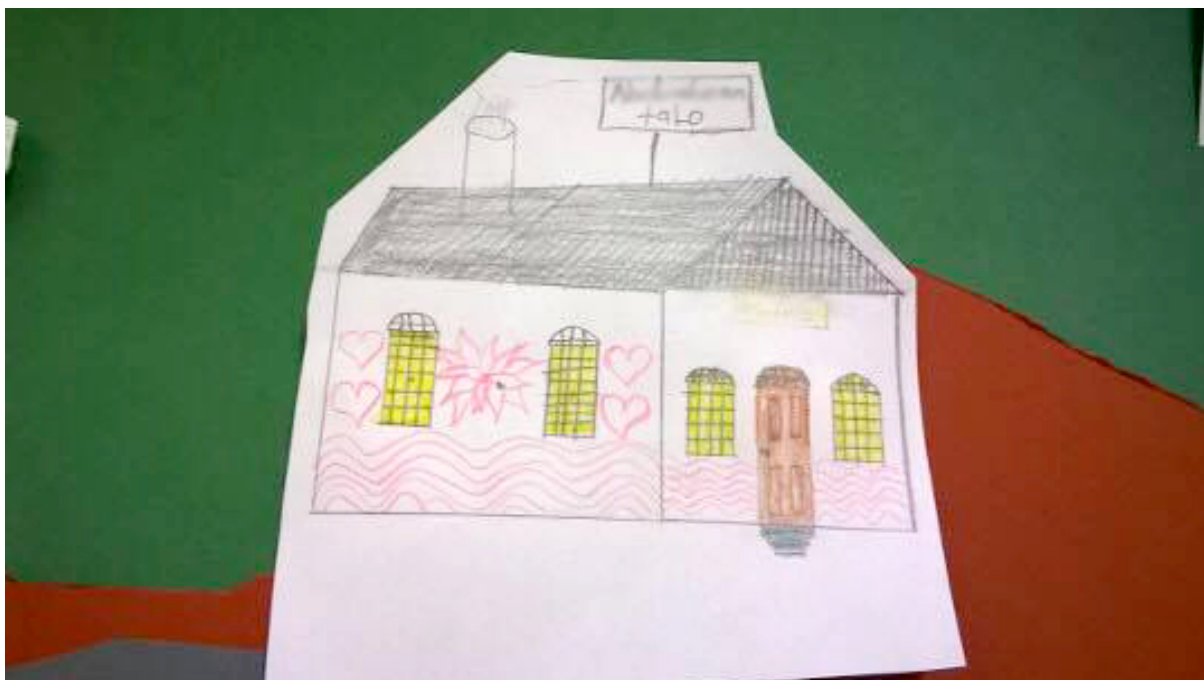
kilö olikin jo lähes täysi-ikäinen. Uusiin tapoihin sopeutuminen ja opettelu tapahtui niin sanotusti pikavauhtia, kun kantasuomalainen osaa sulkea jääkaapin jo lapsena ollessaan jo tottunut kulttuuriin ja tapoihin. Hienotunteisuus tällaisissa tapauksissa on erityisen tärkeää, etteivät nuoret joudu esimerkiksi häpeämään uusien tapojen osaamattomuuttaan. Kun arkielämän taitoja oltiin opeteltu ja paikallisiin tapoihin oli hieman jo totuttu, vastuupettaja alkoi tietoisesti etäännyttää itseään nuorten elämästä ollen silti läsnä opettajana, mutta vähemmän ja vähemmän arkitilanteissa. Tämä siksi, että nuoret oppisivat itsenäisyyttä, eivätkä enää olisi riippuvaisia muista.

Samalla kun järjestämässäni kuvataidepajassa piirrettiin, juttelimme nuorten tulevaisuudensuunnitelmista. Suurin osa oli asunut tiiviisti sisarustensa kanssa ja osa ilmaisi, että ennen Suomeen tuloa he halusivat asua samalla tavalla, mutta nyt tuntuu, että he haluavatkin oman asunnon ja asua siinä itsenäisesti. Tulkitsin tämän nuoren ihmisen luontevaan itsenäistymisen tarpeeseen identiteetin kehityksessä sekä siihen, että he ylipäättään kokivat voivansa tehdä niin – aikaisemmin heillä ei välttämättä olisi ollut edes mahdollisuutta tai vapautta asua itsenäisesti.

Puhuttiin ”oman tilan” arvostamisesta ja rauhallisuudesta kodin yhteydessä, sekä siitä, että moni näki itsensä perheellisenä ja monien lapsien kasvattajana kaukaisemmassa tulevaisuudessa. Unelmien koti sisälsi paljon ikkunoita, ison pihan, tilaa ystäville, eläimiä ja kasveja. Yksi nuorista piirsi pienen talon ja perusteli sen sillä, ettei tarvitse muuta, ja hän halusi vain olla rauhassa omassa kodissaan. Se oli vaatimaton, eikä hän halunnut sinne ketään muita ihmisiä (kysyttäessä ei perhettä eikä ystäviä). Havaintojeni perusteella taustalla saattoi vaikuttaa oma turvattomuuden tunne ja aikaisemmat pelon ja levottomuuden kokemukset kotimaassa. Avaruus ja isot tilat unelmien kodeissa tulisi varmasti usealla muullekin mieleen, mutta tuntui, että se korostui nuorten puheissa tärkeänä. Tämä peilautuu tulkintani mukaan aiempaan ahtauden tunteeseen osalla esimerkiksi koettuihin pakolaisleireillä asumiseen ja ”suuri perhe tarvitsee paljon tilaa” -ajatukseen.

Keskustelu siirtyi kodin kautta perhemalleihin, naisen asemaan ja uskontojen eroihin. Monen haastateltavan mielestä tulevan tyttöystävän tai vaimon toivottiin olevan islaminuskoinen, mutta tätä ei pidetty ehdottomana vaatimuksena. Osa toivoi vaimon olevan kotona hoitamassa lapsia, osa ajatteli, että olisi parempi, että molemmat kävi-

Kuva 2 Nuorten tulevaisuuden koteja. 1

7) Kantaväestöön tutustuminen ja kulttuurierojen ymmärrys

Nuorilla ei ole ollut maahan tullessaan minkäänlaista kontaktia kantaväestöön. Kantasuomalaisten kavereiden saaminen on merkittävä kotoutumisen edistäjä kielen oppimisen kannalta. Samalla he saavat tunteen joukkoon kuulumisesta ja hyväksytyksi tulemisesta. Jalkapallon avulla nuoret ovat tutustuneet toisista maista tulleisiin turvapaikanhakijoihin sekä suomalaisiin ikätovereihinsa. Osa koki yhä haastavaksi toisiin tutustumisen kielimuurin vuoksi. Yllättävää oli itselleni myös oivaltaa, etteivät nuoret välttämättä ymmärtäneet mitä käsite ”harrastus” voi pitää sisällään. Avoimesti harrastuksista kysyttäessä he vastasivat kaikki sen olevan jalkapallo ja kuntosali, koska sitä heille tarjottiin Suomessa, mutta eivät tajunneet laskea esimerkiksi tietokonepelejä, lukemista tai biljardia harrastuksiin, joita he kysyttäessä vastasivat kuitenkin tekevänsä. Kotimaassa harvalla oli myöskään mahdollisuutta harrastaa mitään. Vapaa-aika ja harrastukset ovat luksusta, jota pakolaisella ei välttämättä ole ollut mahdollista ennen kokea ja sen vuoksi se voi olla vieras käsite tai sana, joka liitetään ainoastaan Suomessa rakentuvaan elämään.

Nutukka-nuoret kokivat suomalaisen kulttuurin monella tavalla poikkeavan omastaan. Etenkin kommunikointi ja tutustuminen kantasuomalaisiin koettiin hankalana tapojen

erilaisuuden vuoksi. Sekä somalit että afgaanit pitivät suomalaisia vaikeasti lähestyttävänä, joskin osa heistä oli onnistunut saamaan suomalaisia ystäviä. Heidän mukaansa hitaasti lämpenevistä suomalaista sai tutustumisen jälkeen ”hyvän ystävän”. Tämä ei ole uutta tai yllättävää tietoa vertailtaessa vetäytyvämpää suomalaista kulttuuria esimerkiksi ulospäin suuntautuvaan somalikulttuuriin. Erot kommunikaatioon liittyvissä tavoissa ja tottumuksissa on syytä pitää mielessä kotouttamiseen liittyviä toimenpiteitä suunniteltaessa.

Liebkind & Jasinskaja-Lahti esittävät, että nuoret maahanmuuttajat ovat jatkuvasti tekemisissä valtaväestön kulttuurinormien kanssa, jotka usein eroavat heidän omasta kulttuuristaan. Käytännössä nuorten on tehtävä valintoja, jotka vaikuttavat heidän tapaansa suhtautua esimerkiksi omiin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin olosuhteisiinsa. Etäisyys oman ja valtaväestön kulttuurien välillä vaikuttaa näihin valintoihin. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2001b, 113.) Esimerkiksi somaleilla on yleensä korostuneen tiiviit suhteen toisiinsa. Asetelmassa on ristiriita – toisaalta tämä tarkoittaa vahvaa sosiaalista tukiverkostoa, mutta se voi myös olla esteenä uusien suhteiden syntymiseen esimerkiksi suomalaisen valtaväestön kanssa. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2001a, 88–89.) Havaitsin haastattelemieni somalien kohdalla, että tiiviin tukiverkoston vuoksi he eivät olleet tutustuneet kovinkaan laajasti muuta kansalaisuutta edustaviin nuoriin. Toisaalta heistä oli suuri tuki toisilleen haastavassa maahanmuuttotilanteessa ja he tuntuivat olevan läheisiä toisilleen ja viettävän tiiviisti aikaa keskenään.

7 TULEVAISUUS

Tässä luvussa kerron opinnäytetyöprosessin aikana esiintyneistä haasteista sekä reflektoin työni tulosten luotettavuutta ja käytettävyyttä tulevaisuudessa.

7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kuormittavien elämäkokemusten läsnäolo tutkimushaastattelussa vaikuttaa aina jollain tavoin syntyvään kertomukseen. Tutkija voi ponnistella hyvän ilmapiirin luomi-

seksi, mutta luottamuksen syntyminen voi viedä aikaa. (Kokkonen & Pyykkönen 2015, 92–96.) Tähän minulla oli tutkijana neljän päivän aikana rajalliset mahdollisuudet. Työtäni arvioidessa koen, että olen kuitenkin pystynyt olosuhteisiin nähden luomaan haastattelemilleni nuorille riittävää turvallisuudentunnetta ja tunteen siitä, että he voivat kertoa asioitaan minulle luottamuksellisesti ja täten myös esittämään tulokset eettisesti.

7.2 Haasteita ja ennakko-odotuksia

Surun käsittely aineistokeruuprosessin aikana on tutkijalle tärkeää. Haastattelujen mahdollinen intensiivisyys ja tutkijan oma luontainen empaattinen kuuntelu tekee jälkikäteen reflektoinnista erityisen tärkeää. (Nousiainen 2015, 69.) Juuri näin koin asian itsekin.

”Vaikka tutkijakin toimii ammattinsa antamin valmiuksin, on kahden ihmisen kohtaamisessa kuitenkin kysymys aina ensisijaisesti juuri ihmisen kohtaamisesta, jossa ammatillisuuden mahdollistamaa suojaa täytyy raottaa. Raottaminen merkitsee sitä, että on sallittava kohtaamisessa esiin pyrkivien tunteiden, kuten surun, tulla sisään. (Nousiainen 2015, 69.)”

Nuorten traumaattisten asioiden kuuleminen ei ollut helppoa ja se saattoi vaivata mieltäni tutkimusajan ulkopuolellakin. Tunteiden käsitteleminen ja auki kirjoittaminen on tärkeää sosiaalityössä ja vastuuopettajan kanssa työn kuormittavuudesta puhuttaessa asia tuli esille hänenkin työssään. Tämä oli eräänlainen haaste työtä tehdessäni ja pyrkiessäni mahdollisimman objektiiviseen tutkijan rooliin.

Myös omat odotukseni tutkimustyöhöni muuttuivat jonkin verran alkuasetelmastani. Kulttuuri-identiteettiin ja arvoihin liittyvät kysymykset eivät auenneet odottamallani tavalla, kun kielimuuri asetti odottamattomia haasteita – ennakkotietojeni mukaan oletin, että haastateltavat ymmärtäisivät suomen kielen käsitteitä laajemmin. Aineistonkeruajan rajallisuus tuli myös vastaan; tietoa voisi kerätä aina enemmän ja syvällisesti, mutta aikaa ei siihen aina ole. Pidän tätä kuitenkin tutkimustyöhön yleisesti kuuluvana problematiikkana, erityisesti juuri kielellisten haasteiden kohdalla.

7.3 Kehittämisaikajatkua

Nutukka-nuorten henkilötiedot ja taustakertomukset sisältävät yksilönsuojan. Esimerkiksi vastuuopettaja voi olla niitä harvoja tahoja, jotka käsittelevät nuoria koskevia dokumentteja. Vastuuopettaja tai muu turvapaikanhakijanuoren läheisyydessä työskentelevä ihminen saattaa kuulla luottamuksellisia asioita nuorilta itseltään, joista ei voi puhua kenellekään muulle. Näin ollen työntekijä on joskus yksin kuormittavien asioiden kanssa, joka voi vaikuttaa hänen työkykyynsä ja jaksamiseensa. Mielestäni turvapaikanhakijanuorten kanssa läheisesti työskentelevällä henkilökunnalla tulisi olla käytössään luottamushenkilö, jolle voisi puhua ammatillisesti itseään kuormittavista asioista ja työnohjausta, jossa käsitellään työntekijän hyvinvointia.

Nutukka-nuorten jalkapallovalmentaja toimi nuorten kanssa vapaaehtoisesti ja koki sen tärkeäksi osaksi elämäänsä. Vapaaehtoisuuden edistäminen monikulttuurisessa työssä on erityisen tärkeää, etenkin valtion leikkausten myötä ja kotoutumisen tarpeen kasvaessa. Nutukka-nuorten kanssa vapaaehtoisena toimiminen ei aina ole helppoa tai kevyttä toimintaa, mutta onnistumisen kokemukset, kuten se, että nuoret oppivat suomen kieltä, kokevat yhteisöllisyyttä ja voivat hetkeksi unohtaa turvapaikanhakijain odottamisen jalkapalloa pelatessaan, ovat syitä jaksaa vapaaehtoisena. Nutukka-nuoria on osallistettu itse ohjaamaan vapaaehtoisina jalkapalloa nuoremmille lapsille kesäleireillä, joka on mielestäni kiinnostava sekä toimivalta vaikuttava kotoutumisen väline. Hakkarainen & Kontinen kiteyttävät vapaaehtoistoiminnan ja yhteisöllisyyden merkitystä monikulttuurisessa työssä osuvasti:

”Vapaaehtoistoiminta on usein toimintaa toisten aseman parantamiseksi tai yhteisen hyvän edistämiseksi. Ihmisen käyttäytymisessä on kautta historian ollut altruismia, ja yhteisön hyvinvoinnin eteen toimimista on yleisesti arvostettu. Vapaaehtoistyö ei kuitenkaan yleensä ole täysin vastikkeetonta: se voi myös tarjota sosiaalisia suhteita, hyödyllisyyden tunnetta ja oppimismahdollisuuksia. Vapaaehtoistyö täydentää tärkeällä tavalla palvelutarjontaa kielen opetuksesta urheilutoimintaan ja lähentää maahanmuuttajien ja muun väestön välistä vuorovaikutusta.” (Hakkarainen & Kontinen 2008, 6.)

7.4 Opinnäytetyöni hyödyntäminen ja onnistuminen

Opinnäytetyöni tulokset antavat toivoakseni käyttökelpoista tietoa onnistuneen kotoutumisen toimenpiteiden pohjaksi ammattikentälle ja muille aiheen parissa työtä tekeville. Se myös nostaa esille ajankohtaisia teemoja nuorten turvapaikanhakijanuorten tilanteesta yksilö- että yleisemmällä yhteiskunnallisella tasolla ja on siten hyödynnettävissä monikulttuurisella alalla sekä nuorisosalalla monipuolisesti. Myös luovan ja toiminnallisen menetelmän käyttö osana aineistonkeruuta tuottaa pohjaa sen käytettävyydelle turvapaikanhakijanuorten kanssa tulevaisuuden hankkeissa ja projekteissa.

Koen, että tutkimusmenetelmien käyttö työssäni oli onnistunut valinta. Haastattelut, osallistuva havainnointi sekä toiminnallinen menetelmä toivat tietoa Nutukka-nuorten ajatuksista ja toi heidän kokemuksiaan näkyväksi – tavoitteena oli kuitenkin huomioida mahdollisimman kyseenalaistava ja totuudenmukainen näkökulma oman tutkijan tulkinnanvaraisuuden vaikuttaessa nuorten ääneen.

Lisäksi koin vaikuttavia oppimiskokemuksia työni erinäisten vaiheiden aikana. Tutkimustaitoni kehittyivät käytännön tasolla – haastattelutaitoni, erityisesti haastavan tulkin ja kohderyhmän myötä vahvistuivat. Argumentoidun tekstin tuottaminen sekä lähdekriittisyys verkkomateriaaleja etsiessä vahvistuivat myös. Aineiston analyysivaihe ja tulosten reflektointi olemassa olevaan tietopohjaani vahvistivat aiempaa oppimaani turvapaikanhakuprosessista ja kotoutumisesta. Sen lisäksi kotoutuminen, turvapaikanhakuprosessi ja monikulttuurinen identiteetti työni viitekehyksinä avautuivat Nutukka-nuorten kokemusten kautta konkreettisina ja heidän kauttaan pystyin tarkastelemaan kyseisiä aihioita läheltä ja tilanteen sisältä. En voi sanoa, että olisin ”sisäpiirissä” kuten asianomaisten kanssa työskennelleet ohjaajat ja opettajat, mutta ilmiön tarkastelu eri aineistonkeruumenetelmin tuotti tuloksia onnistuneesti.

Opinnäytetyöni aihe oli lähtökohtaisesti itselleni mielenkiintoinen ja koskettava. Lähdin tutkimaan aihetta alusta alkaen tiedostaen mahdollisia tunnetason vaikuttajia työskentelyssäni. Pyrin käyttämään sitä ”paloa” hyväksi, jota koin työtä tehdessäni, mutta pyrkiä olemaan samalla objektiivinen kohderyhmääni ja tutkimuskysymystä kohtaan. Erityisen onnistuneeksi koen työssäni itselleni entuudestaan melko tunte-

mattomaan aiheeseen sukeltamisen, aiheen ajankohtaisuuden ja tärkeyden esille tuomisen ja kokemusten näkyväksi tekemisen. Tietoni ja taitoni tutkijana, kyseisen prosessin asiantuntijana ja yhteisöpedagogina ovat kehittyneet ja kypsyneet huomattavasti näiden kuukausien aikana.

8 YHTEENVETO

Oleskelulupien kestosta, vaikkakin se olisi jatkuva, ja sen vaikutuksista nuorten kotoutumiseen ei mielestäni ole tarpeeksi käyty julkista keskustelua ja olen pyrkinyt tässä opinnäytetyössäni tuomaan esille myös tämän seikan merkityksen turvapaikanhakijanuorille ja kotouttamiseen osallistuville tahoille. Se muodostaa haastatteluisiani myös taustamuuttujan, joka määrittää nuorten turvapaikanhakijoiden tulevaisuudenodotuksia ja todennäköisesti myös sitoutumista kotoutumisen yleisiin tavoitteisiin. Kotoutumisen edistämisen merkitys lisääntyy jatkuvasti monikulttuuristuvassa yhteiskunnassamme, jossa ennakkoluulojen ja asenneongelmien kanssa tehty työ määrä kasvaa edelleen, kun pakolaiskriisi maailmalla jatkuu. Lopullisia ratkaisuja ongelman hoitamiseksi ei näytä olevan minkään valtion edustajilla, ei liioin YK:lla eikä EU:lla. Vastuu voi poliittisessa keskustelussa olla globaali, mutta toimenpiteet ovat paikallisia ja ruohonjuuritasolla vaikuttavia. Järjestöt ja vapaaehtoiset ovat suuressa vaikuttajan roolissa turvapaikanhakijanuorten kotoutumisessa, myös käytännön tasolla. Määrärahojen merkitys on tässä kriittinen.

Julkinen keskustelu turvapaikanhakijoiden määrästä ja hakijoiden oikeuksista käy pitkälti ”joko/tai” -tasolla, jossa korostuvat taloudellisiin resursseihin liittyvät arvot sekä poliittiseen terrorismiin liittyvät riskit. Samalla nähdään islamin usko ja kulttuuripohjaiset erot kantaväestöön nähden vaikeuksina, joihin on mahdoton löytää ratkaisuja. Toivoisin julkisessa keskustelussa makrotason kysymysten rinnalle lähestymistapaa, jossa turvapaikanhakijoiden – myös oleskeluluvan saaneille maahanmuuttajien — yleisinhimilliset tarpeet otettaisiin huomioon. Viime kädessä on kuitenkin kyse hädänalaisessa tilanteessa olevien ihmisten auttamisesta.

Tiedonsaannin ja asenteisiin vaikuttamisen edistämiseksi tehdään jo paljon töitä, mutta työtä ihmisoikeuksien eteen ei voi tehdä koskaan liikaa. Tässä on haastetta koko yhteiskunnallemme, onhan kyse taloudellisista ja asennetason monitasoisista motiiveista ja resursseista. Kun maahanmuuttajien yksilölliset ja kulttuuriset eroavaisuudet ymmärretään laajalti, voidaan kotoutumiseen tähtäävät toimenpiteet kohdentaa oikein ja tarkoituksenmukaisesti. Kyseessä on kansallinen panostus, jossa kohtaavat hädänalaisten autettavien ja turvallisessa maassa elävien auttajien sosiaaliset, taloudelliset ja inhimilliset tarpeet. Näin Suomi ei tarjoa kriisin alta paenneille ihmisille pelkästään turvapaikkaa, vaan myös humanin kohtelun ja vankan perustan heidän paremmalle tulevaisuudelleen.

Taloustieteen professori Sixten Korkman kommentoi Suomen hallituksen pakolaiskiintiön nostamista seuraavasti:

”Maailmassa on enemmän pakolaisia kuin koskaan. Suuri osa heistä on lapsia. Suomi voi vauraana maana auttaa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia ihmisiä, vaikka tästä aiheutuu kustannuksia. Myönteisten asenteiden ja onnistuneen kotoutumispolitiikan avulla voidaan kustannuksia pienentää merkittävästi. Parhaimmillaan tulokkaat löytävät tien työvoimaan ja heistä tulee talouden voimavara, joka vähentää työikäisen väestön supistumisesta aiheutuvia vaikeuksia.” (Amnesty International 2017.)

Turvapaikanhakijoilla ovat vaihtoehdot vähissä. Useimmat kokevat turvallisuusriskeihin vedoten, etteivät he voi palata kotimaahansa. Onkin ilmeistä, että turvapaikanhakijoiden integroituminen kantaväestöön ja suomalaiseen kulttuuriin on sekä inhimillisin että järkevin tavoite ja se koskettaa meitä kaikkia. Jokainen meistä voi vaikuttaa omalla toiminnallaan Nutukka-nuorten kaltaisten nuorten elämään ja sitä kautta koko suomalaiseen yhteiskuntaan. Filosofisesti ajateltuna: juuri tähän perustuu paremman maailman ja tulevaisuuden rakentaminen.

LÄHTEET

- Amnesty International 2017. Tiedote ”Yli 40 järjestöä vetoaa hallituksen pakolaiskiintion korottamiseksi.” Viitattu 20.4.2017 <https://www.amnesty.fi/yli-40-jarjestoa-vetoaa-hallitukseen-pakolaiskiintion-korottamiseksi/>
- Benjamin, Saija 2014. Kulttuuri-identiteetti – merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle. Teoksessa Laine, Marja (toim.) Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisu 8. Kulttuuri-identiteetti ja kasvatus – kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/monikulttuurisuus_kansio/Kulttuuri-identiteetti_ja_kasvatus.pdf
- Finlex 20.12.2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä. Viitattu 8.4.2017 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>
- Hakkarainen, Outi & Kontinen, Tiina 2008 (toim.) Vapaaehtoisuus kehitysyhteistyössä. Helsinki: Kehitysyhteistyön palvelukeskus. Viitattu 20.4.2017 <https://www.kepa.fi/tiedostot/julkaisut/vapaaehtoisuus.pdf>
- Heikkilä, Elli 2014. Yksintulleet pakolaislapset muuttajina maailmalla — NordURM-verkostossa nostettuja näkökulmia. Teoksessa Heikkilä, Elli 2014 (toim.) Haavoituvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. 15–21. Viitattu 24.4.2017 http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/A49_Halaten_seminaari_EH.pdf
- Kaukiainen, Eija 2016. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat sosiaali- ja terveyspalveluissa – Kohtaavatko tarve ja palvelut Lahdessa? Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö.
- Kokkonen, Lotta & Pyykkönen, Miikka 2015. Tutkija, tukija vai ystävä? – Neuvotteluja vallasta ja luottamuksesta maahanmuuttajien haastattelututkimuksessa. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Högbäck, Riitta 2015 (toim.) Umpikujasta oivallukseen – reflektiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Tampere University Press
- Lahti, Maarit 2013. Digitarina – Mitä työttömän syrjäytymisvaarassa olevan kuva ja tarina kertoo? Laurea-ammattikorkeakoulu. Hoitoala. Opinnäytetyö.
- Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2007. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. 2001a. Syrjäntäkokemusten vaikutus maahanmuuttajiin. Teoksessa Liebkind, K. (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Gaudeamus.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. 2001b. Nuorten maahanmuuttajien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Teoksessa Liebkind, K. (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Gaudeamus.
- Maahanmuutto 2017. Kotoutuminen. Viitattu 3.5.2017. <http://www.maahanmuutto.net/17>
- Maahanmuuttovirasto 2017a. Kansainvälistä suojelua ja turvapaikka Suomesta. Viitattu 25.4.2017. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta
- Maahanmuuttovirasto 2017b. Oleskeluluvan voimassaolo ja lupatyypit. Viitattu 25.4.2017. <http://www.migri.fi/oleskeluluvat/lupatyypit>

- Malmsten, Annukka 2007. Rajaaminen. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2007. (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus
- Martikainen Tuomas 2011. Kotoutuminen. Viitattu 8.4.2017
<http://magma.fi/post/2011/4/7/kotoutuminen>
- Mattila, Tuuli & Virtanen, Emilia 2016. Luovuus ja kertomukset minussa - Taidelähtöiset ja narratiiviset menetelmät nuorten turvapaikanhakijoiden identiteetin rakentumisen tukena. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö.
- Nousiainen, Kirsi 2015. Narratiivinen haastattelu performanssina tuetun asumisen yksikössä – kun päihdeongelma ja mielen sairaus ovat osallisina näyttämöllä. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta 2015 (toim.) Umpikujasta oivallukseen – reflektiivisyys empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Tampere University Press
- Opetushallitus 2017. Vapaa sivistystyö. Viitattu 3.5.2017.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo
- Pakolaisneuvonta ry 2009. Käsitteitä. Viitattu 24.4.2017
http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=106
- Pakolaisneuvonta ry 2014. Turvapaikanhakijalasten vastaanotto ja edustaja. Viitattu 24.4.2017 http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=135&lang=suo
- Ritari, Anni & Piitulainen, Mirja 2016. Ilman huoltajaa saapuneet lapset ja nuoret – Kokemustieto käyttöön vastaanoton kehittämisessä. Pelastakaa lapset ry. Viitattu 25.4.2017 https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa_lapset/main/2016/09/21171750/Kokemustieto_kayttoon.pdf
- Sisäministeriö 2017. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Viitattu 3.5.2017.
<http://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>
- Suomen kansanopistoyhdistys 2017a. Monien mahdollisuuksien kansanopisto. Viitattu 3.5.2017. <http://www.kansanopistot.fi/?sivu=esittely>
- Suomen kansanopistoyhdistys 2017b. Suomen kansanopistoyhdistys – säännöt. Viitattu 3.5.2017. <http://www.kansanopistot.fi/yhdistys/?linkki=4>
- Suomen Kansanopistoyhdistys ry 2016. Nutukka – loppuraportti 25.10.2016.
- Suomen mielenterveysseura 2017a. Miltä maahanmuutto tuntuu? Viitattu 3.5.2017.
https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/milta_maahanmuutto_tuntuu.aspx
- Suomen mielenterveysseura 2017b. Opas maahanmuuttajien parissa toimiville. Viitattu 20.4.2017
http://mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/opas_maahanmuuttajien_parissa_toimiville.pdf
- Suomen mielenterveysseura 2017c. Identiteetti – kuka minä olen? Viitattu 3.5.2017
<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/identiteetti-kukamin%C3%A4-olen>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus 2017a. Maahanmuuttajien osallisuus ja kotoutuminen. Viitattu 3.5.2017 <https://www.thl.fi/sv/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017b. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 1.5.2017
<https://www.thl.fi/sv/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/turvapaikanhakijat-lastensuojelun-asiakkaina>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017c. Maahanmuuttajien mielenterveys. Viitattu 1.5.2017
<https://www.thl.fi/en/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys>
- Tuomi, Jouni & Anneli, Sarajärvi 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Helsinki: Tammi
- Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Viitattu 3.5.2017
http://tem.fi/documents/1410877/2132296/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2016-2019.pdf/70415e54-52cd-4acb-bd76-d411f0dc5b94
- Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2017a. 5.5 Tapaustutkimus. Viitattu 15.4.2017
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html
- Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2017b. 6.3.3 Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. Viitattu 15.4.2017
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html
- Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2017c. 6.4.2 Osallistuva havainnointi. Viitattu 1.5.2017
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_2.html
- Zacheus, Tuomas 2010. Liikunnan ja urheilun merkitys maahanmuuttajien kotoutumiselle. Kasvatus & aika, kasvatuksen historiallis-yhteiskunnallinen julkaisu. Viitattu 3.5.2017
http://www.kasvatus-ja-aika.fi/site/?page_id=276

